Nordisk
Ministerråd

Højere uddannelse i Norden

**Samarbejde, Arbejdsdeling og Koncentration (SAK)
inden for små akademiske fag**

Højere uddannelse i Norden

Samarbejde, Arbejdsdeling og Koncentration (SAK)
inden for små akademiske fag

TemaNord 2017:516

Højere uddannelse i Norden

Samarbejde, Arbejdsdeling og Koncentration (SAK) inden for små akademiske fag

ISBN 978-92-893-4911-6 (PRINT)

ISBN 978-92-893-4912-3 (PDF)

ISBN 978-92-893-4913-0 (EPUB)

<http://dx.doi.org/10.6027/TN2017-516>

TemaNord 2017:516

ISSN 0908-6692

Standard: PDF/UA-1

ISO 14289-1

© Nordisk Ministerråd 2017

Omslagsfoto: norden.org/Yadid Levi

Tryk: Rosendahls

Printed in Denmark

Denne rapport er udgivet med finansiel støtte fra Nordisk Ministerråd. Indholdet i rapporten afspejler dog ikke nødvendigvis Nordisk Ministerråds synspunkter, meninger, holdninger eller anbefalinger.

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.

Indhold

Indledning og sammenfatning	5
Baggrund	6
Læsevejledning	7
Sammenfatning.....	8
Anbefalinger.....	10
1. SAK-rammer og indsats over for udsatte fag.....	17
1.1 Definition af Samarbejde, Arbejdsdeling og Koncentration (SAK).....	17
1.2 Nordiske rammer for SAK-samarbejde.....	19
1.3 Den nuværende indsats over for udsatte fag	23
2. Kortlægning af udsatte fag	33
2.1 Kvantitativ afgrænsning.....	34
2.2 Sammenfatning	49
3. Styrker og barrierer for nordisk SAK-samarbejde	51
3.1 Fælles karakteristika for udsatte fag på tværs af nordiske lande.....	51
3.2 Styrker ved nordisk samarbejde	53
3.3 Hvad udfordrer et samarbejde?	55
3.4 Erfaringer fra nordiske SAK-projekter	61
4. Cases.....	63
4.1 Samarbejdsmodeller.....	63
4.2 Udvalgte cases.....	64
5. Nordiske potentialer.....	69
5.1 Vurdering af samarbejdsmodeller	69
5.2 Muligheder for nordisk SAK-samarbejde	71
6. Metode	75
6.1 Kvalitativ metode	75
6.2 Kvantitativ metode	77
7. Litteraturliste	79
Summary	83
Bilag 1. Oversigt over interviewpersoner	85
Bilag 2: Notat om kvantitative nøgletal.....	87
Datakilder	87
Sammenkobling af nøgletal	89
Opsummering af data i tabelform	91
Landeoversigt	94

Indledning og sammenfatning

De nordiske lande ønsker sammen at skabe bæredygtige uddannelsesmiljøer af høj kvalitet (Nordic Council of Minister's ad hoc group for quality in higher education 2015). Det gælder på udsatte fagområder, hvor det på nationalt niveau kan være svært at opretholde et fagligt miljø af høj kvalitet. Med denne baggrund er formålet med undersøgelsen at kortlægge eksisterende udsatte fagområder og undersøge mulighederne for øget samarbejde, arbejdsdeling eller koncentration (SAK) inden for de akademiske humanistiske uddannelser i de nordiske lande.

Undersøgelsen tager plads i den nuværende nordiske debat om udsatte akademiske humanistiske fagområders eksistensgrundlag og værdiskabelse i samfundet. Disse fag er i dag omdiskuteret i medierne, fordi flere fag- og forskningsmiljøerne oplever at være små og sårbare. Derudover kæmper fagene med svingende optagstal og højt frafald hvilket medfører at det kan være svært for fagene at opretholde en bæredygtig økonomi. Mange af disse fag har imidlertid en vigtig samfundsværdi, da de bidrager til at bevare aspekter af national og nordisk kultur samt fremmer kulturel og sproglig relation til lande uden for Norden. Hvis ikke fagene formår at komme udover den negative cirkel mellem kvalitet og økonomi, kan de imidlertid risikere at blive lukket. Det er derfor vigtigt at undersøge, hvordan SAK-samarbejde kan bidrage til problematikken om udsatte fag. Undersøgelsen sigter således på at belyse mulighederne for at udnytte denne brændende platform.

De nordiske lande har en række fællestræk. Vi deler fælles nordiske værdier og kultur inden for uddannelsesområdet, ligesom vi møder en række fælles udfordringer, som gør sig gældende inden for udsatte fag på tværs af de nordiske lande. Derfor er det fordelagtigt at samle sig om at styrke nordisk kompetence samt konkurrenceevne og skabe nordisk merværdi gennem samarbejde inden for udsatte akademiske fagområder. En samlet nordisk indsats vil skabe synergier, som ikke vil være mulige i en isoleret national indsats. SAK-samarbejde inden for Norden kan bidrage til at overkomme de fælles udfordringer, som udsatte fag på tværs af de nordiske lande og selvstyrende områder oplever. Med dette afsæt undersøges det, hvordan SAK kan være med til at sikre bæredygtige uddannelser af høj kvalitet i fremtiden på tværs af Norden.

Baggrund

Det norske (2012), danske (2015) og nuværende finske formandskab for Nordisk Ministerråd har haft fokus på at skabe en nordisk merværdi gennem et større udviklingsarbejde for at øge samarbejdet i de nordiske lande mellem små akademiske fagområder. Dette arbejde har stået på siden 2012, hvor det norske formandskab tog initiativ til en konference for hovedstadsuniversiteternes rektorer og dekaner for de humanistiske fakulteter med henblik på at konkretisere forslag til et større nordisk samarbejde. På et møde mellem The Research Committee of The Norwegian Association of Higher Education Institutions samt repræsentanter fra EUA og the Association of Nordic University Rectors' Conferences (2012) blev det ligeledes konkluderet, at der er stort potentiale i tæt samarbejde mellem de nordiske højere uddannelsesinstitutioner. De nordiske lande deler en række styrker og ved at samle disse, kan der opstå en række synergier. Nordisk merværdi kan opnås gennem samarbejde mellem udsatte akademiske fagområder i Norden, der kan føre til:

- Understøttelse af nordiske styrkepositioner.
- Dokumenterbar synergieffekt vurderet i forhold til en isoleret national indsats.
- Manifestation og udvikling af nordisk samhørighed.
- Forøgelse af nordisk kompetence og konkurrenceevne.
- Styrkelse af nordisk indflydelse internationalt.

Nordisk merværdi behøver ikke kun at lægge op til et øget samarbejde mellem de nordiske universiteters udsatte fagområder. Det kan også give en nordisk merværdi på sigt at prioritere i fællesskab, hvor mange faglige miljøer, de nordiske universiteter kan løfte; hvilke fagområder, der bør satses på politisk; hvor det er mere hensigtsmæssigt at lave en såkaldt "arbejdsdeling" mellem universiteterne; og endelig hvilke fagområder, som ikke længere er levedygtige eller tilstrækkeligt efterspurgt.

Der har siden 2012 været iværksat en række aktiviteter, konferencer og møder med henblik på at udvikle og konkretisere potentialer for og forslag til et større nordisk samarbejde om udbud af udsatte akademiske fagområder, herunder sprogfag, så det er muligt at sikre de udsatte fagmiljøers overlevelse. Under det norske formandskab i 2012 gennemførte Norge i samarbejde med det Nordiske Universitets-samarbejde (NUS) bl.a. en nordisk konference med fokus på en konkretisering af tre potentialer for nordisk samarbejde og sammentænkning: *Samarbejde, Arbejdsdeling og Koncentration (SAK)*.

Nordisk Ministerråd for Uddannelse og Forskning (MR-U) nedsatte i 2012 på baggrund heraf en ad hoc arbejdsgruppe med det opdrag at opstille en række forslag til, hvordan det er muligt at styrke samarbejdet, arbejdsdeling og koncentration (SAK) inden for bl.a. de små humanistiske fagområder.

Læsevejledning

Undersøgelsen væsentligste resultater og pointer sammenfattes i *kapitel 1*.

Kapitel 2 har til formål at afgrænse udsatte akademiske fagområder og munder ud i en definition af udsatte fag inden for humaniora. Afgrænsningen sker gennem opsætningen af kvalitative og kvantitative kriterier og kvalificeres gennem desk research og interview med repræsentanter fra fagministerier, dekaner og prodekaner samt studie- og institutledere.

Kapitel 3 indeholder en kvantitativ kortlægning, der giver et overblik over det samlede nordiske billede af udsatte fag. Kapitlet gennemgår følgende kvantitative parametre: Studenteroptag, frafald, gennemførelstid, gennemførelsesrate, studenterbestand og antal VIP. Kortlægning har til formål at give et sammenlignings- og interaktionsgrundlag på tværs af de udsatte fag.

Kapitel 4 præsenterer de eksisterende nationale og nordiske samarbejder, som er identificeret på baggrund af desk research og interview. Kapitlet belyser ligeledes, hvilke fælles karakteristika der gør sig gældende for udsatte fag på tværs af Norden, samt hvilke styrker og udfordringer der er til stede ved nordiske SAK-samarbejder.

På baggrund af kapitel 4 har vi identificeret en række samarbejdsmodeller i *kapitel 5*. Ud fra samarbejdsmodellerne har vi udarbejdet fire cases, som præsenteres i dette kapitel. Formålet med casestudierne er, at undersøge brugbarheden af forskellige typer af SAK-samarbejder i dybden.

Endelig indeholder *kapitel 6* en vurdering af anvendeligheden af de forskellige samarbejdsmodeller samt potentialerne for SAK-samarbejde.

Vi arbejder i undersøgelsen med begrebet "udsatte fag". Dette skyldes, at der eksisterer små fag som er bæredygtige og kan opretholde en høj uddannelses- og forskningskvalitet. Ligeledes er der små fag, som har samarbejdspartnere, der muliggør et stort udbud af kurser og et stabilt forskningsniveau. Ved udelukkende at tale om små fag, kan der være større udsatte fag, som ikke rummes af definitionen, ligesom definitionen ikke udelukker små robuste fagmiljøer. Dette er blandt andet årsagen til, at Nasjonalt fakultetsmøte i Norge har valgt at arbejde med definitionen "udsatte fag" i stedet for "små fag". Ligeledes kan der være variationer i, hvornår et fagmiljø betragtes som småt. I de mindre nordiske samfund, fx på Færøerne, Åland og Grønland, kan

grænsen for, hvornår et fag antages som småt, ligge lavere end i de større samfund. Behovet for at have en småfagsordning vil ligeledes være mindre disse steder. Vi mener derfor i tråd med Nasjonalt fakultetsmøte i Norge, at det er mere anvendelsesnyttigt at bruge definitionen udsatte fag i undersøgelsen.

Sammenfatning

Mange udsatte fag er i disse år i stor fare for at blive nedlagt, bl.a. på grund af begrænset optag ofte kombineret med stort frafald. De udsatte fag kæmper med kritisk masse og er pressede økonomisk og fagligt, fordi enhedsomkostningerne pr. studerende er høje. Fagene repræsenterer en kulturel og samfundsøkonomisk værdi, men der er ikke vilje eller økonomi til at tilføre dem væsentlige ressourcer. Derudover er der i de enkelte nordiske lande heller ikke et ønske om en væsentlig stigning i optaget på udsatte fag. Med afsæt i dette har denne undersøgelse til formål at undersøge, hvordan de udsatte fag kan blive styrket gennem nordisk SAK-samarbejde.

Udsatte fag defineres i denne undersøgelse som fag på niveau svarende til EQF 6 eller 7 med et større frafald end 30 %, og som har mindre end 20 optagne studerende per år, hvis de er på EQF-niveau 6, og mindre end 10 optagne per år, hvis de er på EQF-niveau 7. Denne definition skal give et fælles nordisk grundlag for at diskutere udsatte fag og deres potentialer for nordisk SAK-samarbejde.

Den gennemførte desk research og de foretagne interview med repræsentanter fra de nordiske fagministerier peger på, at det er meget forskelligt, hvor meget de enkelte lande samt Færøerne, Grønland og Åland har fokus på samarbejde, arbejdsdeling og koncentration af fagmiljøer på nationalt plan såvel som mellem de nordiske landes institutioner og deres små fag som løsninger på de udsatte fags problemer. Der er imidlertid store potentialer i øget nordisk SAK-samarbejde, da der er en række fælles karakteristika, som gør sig gældende for udsatte humanistiske fag på tværs af Norden. Dette gælder blandt andet problemstillinger som kritisk masse, bæredygtig økonomi, studiemiljø samt internationalisering.

De interviewede prodekaner, dekaner, undervisere samt institut- og studieledere fremhæver i undersøgelsen, at SAK-samarbejde kan anvendes til at styrke de udsatte fag og overkomme de udfordringer, som udsatte fag kæmper med på tværs af de nordiske lande. Styrkerne ved SAK-samarbejde er, at det kan sikre større bredde og tyngde på de udsatte fag. Det kan ligeledes være med til at udvikle faget, give netværk på tværs af de nordiske lande, øge internationalisering, give økonomiske gevinster gennem stor-driftsfordele samt skabe nordisk merværdi.

Der eksisterer imidlertid en række barrierer, som vanskeliggør nordisk SAK-samarbejde. Først og fremmest er der forskellige nationale rammer og institutionsspecifikke bestemmelser, som gør det vanskeligt at samarbejde. Dernæst kan manglende muligheder for at gennemføre den initiale økonomiske investering i samarbejdet være en hindring, da der typisk kan være store omkostninger forbundet med etablering af samarbejder bl.a. grundet det administrative arbejde. Endelig viser erfaringen, at koncentration af fag kan være en udfordring, da uddannelsesinstitutionerne ofte er interesserede i at bevare fagene på uddannelsesstedet. Institutionernes ønske om autonomi og de interne konkurrenceforhold er ligeledes en hindring for gennemførelse af koncentration. De nævnte barrierer og modviljen fra institutionernes side står i vejen for styrkelse af de udsatte fag gennem SAK-samarbejder, der kan være med til at sikre fagenes overlevelse.

På baggrund af de identificerede fælles karakteristika for nordiske udsatte fag samt SAK-samarbejdes styrker og udfordringer, har vi undersøgt, hvilke samarbejdsmodeller, der vurderes som mest realisable og nyttige af undervisere samt institut- og studieledere på udsatte fag. Vi har gennem desk research og de gennemførte interview identificeret fire benyttede modeller for samarbejde. Modellerne er baseret på udvalgte cases for velfungerende SAK-samarbejder, som kan overføres til andre udsatte fag. Casene viser, at der kan være store fordele i at etablere SAK-samarbejde. De identificerede samarbejdsmodeller er kursussamarbejde; samarbejde om sprogfag med universiteter i det land, hvor sproget tales; fælles kandidatuddannelser (uddannelser på EQF 7 niveau) og sammenlægning. Især kursussamarbejde og fælles kandidatuddannelse vurderes af de udsatte fag til at være brugbare modeller, der kan anvendes i deres fag. De to typer af samarbejde stiller imidlertid et mobilitetskrav til de studerende og undervisere, hvilket kan være en udfordring. Online kurser og mobilitetsmidler fremhæves som instrumenter til at imødekomme denne udfordring. Samarbejde om sprogfag i landet, hvor sproget tales, vurderes som en god samarbejdsmodel, men er kun relevant for sprogfag. De interviewede undervisere, institut- og studieledere fremhæver desuden, at den sidste model, koncentration, har sine fordele, men kræver koordinering og organisering fra ministerielt eller nordisk niveau.

Repræsentanter fra udsatte fag ser generelt stort potentiale i nordiske SAK-samarbejder, især på kandidatniveau (EQF 7), som i højere grad er udfordret på kritisk masse. Det fremhæves, at SAK-samarbejde kan bidrage til fagudvikling, styrke de skandinaviske sprog, styrke kvaliteten, give større diversitet og øge studentergrundlaget. Der er som tidligere påpeget imidlertid stadig en række barrierer, der skal overkommes, såsom bureaukratiske udfordringer, manglende finansiering og intern modstand på institutionerne. Er det muligt at komme ud over de barrierer, kan SAK-samarbejde være til fordel

for både de studerende, fagmiljøerne, uddannelsesinstitutionerne og de nordiske samfund. Vi har i det følgende udarbejdet en række anbefalinger, som kan bidrage til at mindske de barrierer, der er identificeret i undersøgelsen.

Anbefalinger

Uddannelsesinstitutioner

Kursussamarbejde sikrer større diversitet

I undersøgelsen fremgår det, at kursussamarbejde sikrer bredde i udbuddet af fag og giver mulighed for at udvikle kurser, som det enkelte universitet ikke nødvendigvis vil have mulighed for at oprette alene. Kursussamarbejde udnytter faglige kernekompetencer på tværs af Norden og kan være med til at opdyrke nye områder inden for faget. Kursussamarbejde bevarer desuden fag- og forskningsmiljøet på samarbejdsinstitutterne, hvorfor det er let at finde opbakning på institutterne omkring denne type samarbejde. Institutter kan således med fordel indgå i samarbejde om fælleskurser, der kan forøge diversiteten på de fag som udbydes på instituttet. Fælleskurserne kan som i den udvalgte case Østeuropastudier (se afsnit 4.2) fokusere på tematiske problemstillinger.

Joint programmes

Joint programmes på tværs af Norden kan styrke de udsatte fag ved at trække på ekspertise på tværs af samarbejdsuniversiteterne. Denne type samarbejde giver fagene mulighed for at tilbyde flere kurser til de studerende samt trække på gæsteforelæsere fra de nordiske lande. Joint programmes gør det desuden muligt at opretholde et snævert fagområde, som kun kan lade sig gøre, når flere universiteter samarbejder og supplerer hinanden. Det kan være en styrke for de studerende i et beskæftigelseshenseende, at de opnår kendskab til forskellige miljøer og internationaliseres. Samtidig kan joint programmes styrke fagets internationalisering og gøre faget mere synligt på den internationale scene. Vi anbefaler derfor, at udsatte fag på nordiske institutter går sammen om at etablere joint programmes. En måde at organisere denne type samarbejde på er ved at tage udgangspunkt i den udvalgte case Viking and Medieval Norse Studies (se afsnit 4.2), hvor de første to semestre finder sted på et af samarbejdsuniversiteterne, mens de studerende kan vælge at tage 3. og 4. semester på et af de øvrige samarbejdsuniversiteter. Studiet er ligeledes et eksempel på Nordic Master program delvist finansieret af Nordisk Ministerråd.

Samarbejde om sprogfag i landet, hvor sproget tales

De fag, der falder ind under vores definition af udsatte fag, består hovedsageligt af sprogfag, hvorfor det er fordelagtigt at samarbejde med det land, hvor sproget tales. Dette giver de studerende mulighed for at forbedre deres sprogkunderskaber inden for det studerede sprog lige så vel som at få et indblik i den kulturelle og historiske kontekst i landet. Den udvalgte case Kinastudier (se afsnit 4.2) er et eksempel, hvor samarbejdet med et universitet i det land, hvor sproget tales, udvides til et fælles nordisk samarbejde. Samarbejdet sikrer at kvaliteten af faget på de nordiske institutioner højnes ved at trække på forskning og undervisere fra forskellige uddannelsesinstitutioner. En måde at organisere denne type samarbejde på er ved at tage udgangspunkt i Kinastudier, hvor 1. og 4. semestre finder sted på et nordisk universitet, mens 2. og 3. semester bliver tilbragt på det universitet i det land, hvor sproget tales.

Vidensdeling på universiteterne skal skabe fokus på værdien af nordisk SAK-samarbejde

Det er vigtigt, at både medarbejdere og ledere kan se værdien af SAK-samarbejde. Der skal skabes fokus, hvilke styrker der er ved at samarbejde med andre nordiske institutioner på lignende fag. Dette kan gøres ved at videndele eksisterende velfungerende samarbejdsmodeller, fx med udgangspunkt i modellerne identificeret i nærværende undersøgelse. Disse modeller kan bruges som inspiration på udsatte fag og sprede læring på institutionerne. Vi anbefaler ligeledes, at der skabes en platform, hvor ledelsen på de nordiske universiteter kan mødes og dele viden og erfaringer med SAK-samarbejde. Det nuværende nordiske universitetssamarbejde (NUS) og det nordiske universitetsadministrators samarbejde (NUAS) er vigtige aktører i det nordiske samarbejde på uddannelsesområdet. Den koordinering, der foregår i regi af de to netværk, kan imidlertid styrkes yderligere. Fx gennem et tværnordisk rektorkollegium, hvor ledelsen på uddannelsesinstitutionerne mødes for at diskutere og strømline de institutionsspecifikke bestemmelser med henblik på at lette nordisk samarbejde. Kernen i et sådant rektorkollegium kunne baseres på de kontakter, der allerede eksisterer mellem hovedstadsuniversiteternes ledelse for de humanistiske fag. Alternativt kan der hentes inspiration i Nordic 5 Tech samarbejdet. Der formaliseres samarbejdet mellem fem tekniske universiteter i Norden.¹

¹ Nordic Five Tech is a strategic alliance of the five leading technical universities in the Nordic Countries including Aalto University in Finland, Chalmers University of Technology in Sweden, Technical University of Denmark, KTH Royal Institute of Technology in Sweden and Norwegian University of Science and Technology.

Effektiv organisering af det administrative arbejde kan lette administrationsbyrden ved SAK-samarbejde

Det administrative arbejde forbundet med etableringen og driften af samarbejdsaftalerne gør det omkostningstungt for udsatte fag at indgå i samarbejde. Udsatte fag ser de økonomiske udgifter ved SAK-samarbejde som en barriere for etablering af samarbejde. For at institutionerne er motiverede i at indgå i en samarbejdsaftale, er det vigtigt, at de ikke oplever, at de økonomiske udgifter øges gennem samarbejde. Det kræver, at der skal være incitament for fagene i at indgå i samarbejde. Samarbejdspartnerne skal have den nødvendige støtte til at etablere samarbejdsaftaler, så det ikke bliver betragtet som en ekstra omkostning og arbejdsbyrde. En konkret måde, hvorpå administrationsbyrden på kunne lettes, er, at samarbejdsinstitutionerne organiserer samarbejdet således, at en udvalgt institution tildeles hele det administrative ansvar for den uddannelse, som der samarbejdes om. Institutionen får tildelt en del af budgettet til administrationen og kan vælge at ansætte personale, som står for det samlede administrative arbejde. Det vil således lette administrationen på de øvrige samarbejdsinstitutioner.

Fagministerier

Strømning af administrative rammer og nationale regler på politisk niveau kan styrke SAK-samarbejde

Administrative rammer og national lovgivning gør samarbejde på tværs af fag, institutioner og nordiske lande vanskeligt. Der er på tværs af de nordiske lande forskellige nationale akkrediteringskrav og kvalitetssikringsarbejde, forskelle i termin/semesterstruktur og eksamensformer samt forskelle i bekendtgørelser om undervisningsform og indhold.² Det er nødvendigt at skabe politisk opmærksomhed omkring de udfordringer, som står i vejen for samarbejde på tværs af de nordiske institutioner. Vi anbefaler på den baggrund, at der formuleres retningslinjer fra ministerielt niveau, som sætter rammerne for nordisk samarbejde. De forskellige administrative rammer kan med fordel ensrettes på nordisk niveau, så samarbejdet mellem institutionerne lettes. En strømning af de nationale regler, fx akkrediteringskrav, der gør sig gældende på området kan yderligere være med til at styrke samarbejde og lette etableringen af joint programmes.

² Rapporten Joint Degrees and the Nordic Countries med under titlen Nordic Master Programme – Legal and administrative obstacles beskriver i detaljer de udfordringer der er ved at etablere fælles nordiske uddannelser ud fra et administrativt- og lovgivningsperspektiv. Nordisk Ministerråd 2015, TemaNord2015:528.

Politiske incitament er skal opnå opbakning fra ledelsen til at indgå i SAK-samarbejde

Mange af de etablerede samarbejder, som er kortlagt i undersøgelsen, er startet fra bunden og båret af fagentusiaster. Flere har imidlertid oplevet, at der kan være lang vej fra ide og tanke til den endelige etablering af en samarbejdsaftale, hvis samarbejdet ikke prioriteres hos institutionsledelsen. SAK-samarbejde kompliceres yderligere af institutionernes egeninteresser. Det påpeges bl.a. i interviewene, at undervisere kan være tilbøjelige til at prioritere deres eget faglige netværk inden for institutionen frem for tværnordiske samarbejder på grund af konkurrenceforhold og arbejdspress. Det er således af stor betydning, at ledelsen kan se værdien af nordisk SAK-samarbejde og både kan være med til at kommunikere værdien til de ansatte og samtidig forholde sig åben over for de samarbejdsider, der kommer nedefra. Med mange besparelser og krav på uddannelsesinstitutionerne føler flere af de interviewede, at samarbejdsaftaler fjerner deres fokus på hovedopgaverne. Vi anbefaler derfor, at der skal være politisk incitament til at etablere samarbejde, der på sigt kan bidrage til at styrke fagene og økonomien på institutionerne. Dette kan fx være i form af etableringsstøtte eller tilskud baseret på succesfulde samarbejdsaftaler.

Fælles nordisk strategi for koncentration af udsatte fag

Det har vist sig i undersøgelsen, at koncentration er den vanskeligste form for SAK-samarbejde at etablere. Der skal typisk langsigtede processer og store ændringer til, før faglig koncentration lykkes, hvorfor det har været sværere at opnå koncentration gennem SAK-projekter. Dette vanskeliggøres bl.a. af institutionernes ønske om autonomi og de interne konkurrenceforhold. Koncentration medfører lukning af fagmiljøer på universiteterne, hvilket kan lede til uenighed om prioriteringen af fag. Vi anbefaler, i tråd med forslagene fra nogle af de interviewede institutioner, at koncentration af udsatte fag organiseres på ministerielt niveau, som det bl.a. ses for øjeblikket i Finland og Norge. For at koncentration kan lykkes, må regeringen sætte sig i spidsen for processen. Ligeledes kan det være nødvendigt, at lave en fælles nordisk ordning for udsatte fag. Det kan danne udgangspunktet for en indledende kvalificeret diskussion af en nordisk strategi for koncentration af udsatte fag.

Nordisk Ministerråd

Mobilitetsmidler kan øge de studerendes mobilitet

De geografiske afstande fremhæves som en udfordring for nordisk samarbejde. Fælles udbud af fag stiller krav om mobilitet til de studerende og underviserne. Det fremhæves endvidere af enkelte institutioner i Danmark at fremdriftsreformen yderligere har betydning,³ at det er blevet vanskeligere for de studerende at tage dele af deres uddannelse i udlandet, idet de risikerer at miste deres økonomiske grundlag eller studieplads. Det kan derfor være en fordel, hvis Nordisk Ministerråd i højere grad stiller mobilitetsmidler til rådighed til studerende ved Nordic Master programmerne samt inden for Nordplus på samme vis som eksisterende Erasmus stipendier til Erasmus studerende. Dette kan være med til at forøge de studerendes mobilitet og give finansiel dækning ved udenlandsophold i de nordiske lande.

Webbaseret samarbejde formindsker store geografiske afstande og reducerer omkostninger ved SAK-samarbejde

Internetbaseret undervisning er en måde at formindske de geografiske afstande og overkomme logistiske udfordringer. Digitale løsninger vil således kunne forbedre mulighederne for samarbejde mellem institutioner og mindske omkostningerne ved et samarbejde. Københavns Universitet har for eksempel allerede erfaring med MOOC – Massive Online Open Courses siden 2013, hvor universitetet har forsøgt sig frem med den nye online kursusform gennem et partnerskab med kursusportalen Coursera. Denne model kan overføres til nordiske SAK-samarbejder, hvor universiteterne kan tilbyde forelæsninger på video, løbende onlineprøver og test samt sparring i virtuelle fora med andre studerende. Samtidig kan det skabe et mere fleksibelt læringsrum, hvor de studerende ikke behøver at rykke sig geografisk for at deltage i undervisningen og derfor kan følge kurser, der passer ind i deres hverdag. Dette kan således reducere de mobilitetsudfordringer, som er fremhævet i undersøgelsen. Vi anbefaler derfor, at uddannelsesinstitutionerne i højere grad udvikler digitale løsninger. Nordisk Ministerråd kan i den forbindelse understøtte institutionerne i at udvikle webbaserede kursustilbud og sikre, at de digitale færdigheder som er nødvendige er til stede på uddannelsesinstitutionerne.

³ fremdriftsreformen, der blev vedtaget i 2013, skal reducere studietidsoverskridelsen med 4,3 måneder ud over normeret studietid frem mod 2020, når reformen er fuldt indfasat i forhold til niveauet i 2011.

Stabil finansiering til fælles uddannelser øger motivationen for at holde samarbejdet kørende

Nordisk Ministerråd har tidligere givet engangsbevillinger til etablering af Nordic Master programmer. Det har betydet, at fagene var tvunget til at finde en bæredygtig finansieringsmodel der kunne holde uddannelsen kørende over en længere periode. Ifølge en lektor på KU, kan det reducere motivationen til at putte energi i samarbejdet, da de ansatte ikke altid ved, om uddannelsen har mulighed for at fortsætte på længere sigt. Nordisk Ministerråd har i den seneste ansøgningsrunde til Nordic Master programmer åbnet op for en støttemodel, hvor Nordic Master programmer kan søge om midler over en længere periode, helt op til 5 år, hvilket kan give øget sikkerhed omkring finansieringen. Sikkerhed for finansieringen har afgørende betydning for, at de parter, der er involveret i samarbejdet, motiveres til at lægge de fornødne kræfter i at holde samarbejdet kørende.

Datasytematisering på uddannelsesinstitutioner skal sikre bedre sammenligningsgrundlag

Det fremgår af undersøgelsen, at der på mange uddannelsesinstitutioner mangler en systematisering af uddannelsesdata. Derudover opgøres data ud fra forskellige definitioner og kategoriseringer på tværs af nordiske lande samt Færøerne, Grønland og Åland. Dette gør det svært at lave en direkte sammenligning på tværs af alle lande på en række parametre som antal VIP'er, budget og frafald. Vi anbefaler derfor, at der på nordisk niveau fastsættes retningslinjer for datasytematisering, der skal sikre et bedre datagrundlag. Dette vil give et bedre sammenligningsgrundlag for de nordiske institutioner og bedre forudsætninger for at vurdere, hvilke fag og institutioner der sammen vil få mest gavn af at indgå i SAK-samarbejde.

1. SAK-rammer og indsats over for udsatte fag

Dette kapitel starter med en definition af samarbejde, arbejdsdeling og koncentration, som benyttes i denne undersøgelse. Dernæst vil vi præsentere eksisterende rammer og samarbejdsaftaler på nordisk niveau som muliggør SAK-samarbejde inden for de udsatte humanistiske fagområder. Endelig kommer en gennemgang af, hvilken indsats de enkelte nordiske lande gør over for udsatte fag.

1.1 Definition af Samarbejde, Arbejdsdeling og Koncentration (SAK)

Under det norske formandskab i 2012 blev der i samarbejde med Nordisk Universitets-samarbejde (NUS) afholdt en konference med fokus på at diskutere mulige samarbejder, arbejdsdelinger og koncentrationsinitiativer (SAK) blandt udsatte fagområder. Efterfølgende har den nedsatte ad hoc arbejdsgruppe for SAK arbejdet videre med at kortlægge udfordringer og mulige tiltag inden for SAK.

Det er relevant at arbejde videre med SAK i denne undersøgelse, så det er muligt at differentiere de forskellige samarbejdstyper. Den bedste løsning er ikke nødvendigvis altid at samarbejde – for samarbejde vil ikke nødvendigvis kunne løse universiteternes udfordringer med små studiemiljøer, frafald og fastholdelse af studerende og de økonomiske ressourcer, som fagområderne har til rådighed.

Vi vil indledningsvis starte med at definere, hvad vi forstår med begrebet SAK. Som det fremgår af figur 1 nedenfor, definerer vi *samarbejde* som en situation, hvor to eller flere fagmiljøer samarbejder om at udbyde deres uddannelser. Samarbejde opstår, når flere fagmiljøer igangsætter en koordineret indsats for at udføre bestemte opgaver (NIFU 2012). Fagmiljøerne kan godt være lige store og have samme fagligt fokus, men miljøerne samarbejder fx om udbud af undervisningsforløb, gennemførelse af undervisning, administrative opgaver, forskning mv. Samarbejde behøver ikke at være fysisk, men kan også etableres omkring online kurser.

Figur 1: DAMVAD Analytics definition af Samarbejde, Arbejdsdeling og Koncentration (SAK)⁴

Kilde: DAMVAD Analytics 2016.

Arbejdsdeling forekommer, når to eller flere (lige store) fagområder deler opgaverne mellem sig således, at det faglige fokus og forskningsfokus er forskelligt i de respektive miljøer. Miljøerne agerer inden for deres egne faglige styrkepositioner, men underviser og forsker ikke inden for det samme område. På den måde konkurrerer miljøerne ikke med hinanden, men supplerer hinandens faglighed og udgør tilsammen et stærkt fagligt miljø. Arbejdsdeling kan reducere overlap i kompetencer, ekspertise og faglig indretning og sikre effektiv ressourceudnyttelse (NIFU 2012).

En *koncentration* af fagmiljøer er, hvor ét eller få store fagmiljøer dominerer, mens der er flere små fagmiljøer inden for samme fagområde på andre nordiske universiteter. Eller hvor der er en række små fagmiljøer, men hvor ingen i sig selv har den fornødne kritiske masse for at kunne levere undervisning af tilfredsstillende kvalitet. En koncentration består af sammenlægninger af fagmiljøerne, så al forskning og undervisning derefter varetages et eller få steder. Det sikrer et stærkt fag-, forsknings- og studiemiljø, samt effektiv ressourceudnyttelse, mens de sårbare og urentable fagmiljøer nedlægges. Koncentration kan yderligere modvirke fragmentering ved at samle undervisningsaktiviteter på en institution (NIFU 2012).

⁴ Kilde: Egen fremstilling, DAMVAD Analytics, februar 2016.

1.2 Nordiske rammer for SAK-samarbejde

Der eksisterer allerede i dag rammer på nordisk niveau som gør *Samarbejdet*, *Arbejdsdelingen* og *Koncentrationen* muligt på de udsatte humanistiske fagområder. I det følgende beskrives de tiltag der er foretaget på europæisk og nordisk niveau for at ensrette uddannelsessystemerne og sikre de studerendes rettigheder fx gennem EQF (den europæiske kvalifikationsramme). Tiltag der alle bidrager til at lette SAK-samarbejdet, EQF sikrer sammenlignelighed på tværs af de nordiske lande, mens de eksisterende nordiske aftaler sikrer lige optagelsesrettigheder på videregående uddannelser (Uddannelses- og Forskningsministeriet 2016b, Norden).

Nordisk samarbejde

- Nordisk Ministerråd for Uddannelse og Forskning (MR-U).
- Nordisk Ministerråd embedsmandskomitéen for uddannelse og forskning (EK-U).
- Det nordiske samarbejdsorgan for humanistisk og samfundsvidenskabelig forskning (NOS-HS).

Nordiske aftaler

- Overenskomst om adgang til videregående uddannelser.
- Reykjavikdeklarationen.
- Nordic Master Program.
- Nordplus.
- Sprogdeklarationen.
- European framework.
- Den Europæiske Kvalifikationsramme (European Qualifications Framework, EQF).
- Erasmus+.
- Lissabonkonvensjonen for godkjenning at utenlandsk høyere utdanning.
- Bologna processen.

1.2.1 Nordisk samarbejde og samarbejdsaftaler

Overenskomst om adgang til videregående uddannelser, i 1996 indgik de nordiske lande en overenskomst om adgang til videregående uddannelser i Norden. Den nordiske overenskomst giver borgere med fast bopæl i et nordisk land adgang til andre nordiske landes videregående uddannelser på lige fod med landets egne borgere.⁵

Reykjavikdeklarationen, I forlængelse af overenskomsten om lige adgang til uddannelse vedtog de nordiske undervisningsministre en deklaration den 9. juni 2004 i Reykjavik, der giver en gensidig anerkendelse af eksaminer, deksamener og andre præstationsbeskrivelser på tværs af de nordiske lande. Deklarationen skal sikre, at nordiske uddannelsessøgende er stillet lige så godt, hvad angår muligheden for at søge om optag på en universitetsuddannelse i et andet nordisk land end sit eget oprindelsesland. Hvis man ved de svenske universiteter fx ikke længere ønsker at udbyde et udsat fag, er de svenske uddannelsessøgende således berettiget til at søge optagelse på det fag i andre nordiske land, eftersom de nordiske lande har aftalt at anerkende hinandens adgangsgivende eksaminer.

Sprogdeklarationen definerer sproglige fokusområder, som de nordiske lande er enige om at følge op på i deres nationale sprogpolitiske arbejde. Fokusområder er bl.a.: undervisning i skandinaviske sprog såsom nabosprog og fremmedsprog, parallelsproglighed mellem engelsk og Nordens samfunds bærende sprog og flersproglige samfund.

Nordisk Ministerråd for Uddannelse og Forskning (MR-U) består af undervisnings- og forskningsministrene fra de nordiske lande og Færøerne, Grønland og Åland. MR-U har det overordnede ansvar for uddannelses- og forskningssamarbejdet i Nordisk Ministerråd. For uden MR-U består det nordiske samarbejde af *EK-U Nordisk Ministerråd embedsmandskomiteén for uddannelse og forskning*, der har til opgave på embedsmandsniveau at sikre samarbejde på tværs af de nordiske lande. MR-U mødes 2 gange om året mens embedsmandskomiteén afholder 4–5 møder om året.

Nordic Master Program er et samarbejde, der skal styrke Norden som region, forbedre de nordiske landes konkurrenceevne og gøre de videregående uddannelsesinstitutioner mere attraktive for både nordiske og udenlandske studerende. Et væsentligt element er at styrke netværkssamarbejdet mellem universiteter i de nordiske lande gennem et udbud fællesnordiske masterprogrammer.

Nordplus har som formål at skabe øget mobilitet og netværkssamarbejde imellem de nordiske og baltiske lande på uddannelsesområdet. Inden for videregående uddannelse fokuserer Nordplus på at skabe netværk mellem uddannelsesinstitutioner i de

⁵ Overenskomsten er senere revideret i 2012, uden at det ændre ved de grundlæggende principper og lige vilkår for optag på en videregående uddannelse i Norden.

nordiske og baltiske lande gennem en række aktiviteter fra mobilitet af studerende, undervisere m.v. til udvikling af fælles curricula og andet samarbejde.

Nordisk universitetssamarbejde (NUS) er et samarbejde mellem nordiske universiteter og universitetsrektorsråd. Medlemmerne af NUS er af Sveriges Universitets- og højskoleforbund, Rektorkollegiet (Danmark), Universitets- og højskolerådet (Norge) og Samstafsnefnd háskólastigsins (Island). NUS arrangerer en nordisk rektorkonference for universitetsrektorer hvert andet år.

Det nordiske samarbejde for humanistisk og samfundsvidenskabelig forskning (NOS-HS) er et samarbejde mellem forskningsrådene i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige med ansvar for forskning inden for humaniora og samfundsvidenskab (NOS-HS 2016). NOS-HS har til formål at styrke udvekslingen af oplysninger mellem de nordiske forskningsråd. Bestyrelsen støtter også samarbejdet mellem nordiske forskere ved finansiering af workshops.

1.2.2 European Framework

Den Europæiske Kvalifikationsramme (EQF) kan bruges som et oversættelsesværktøj til at sammenligne kvalifikationer på tværs af de nordiske lande. Det betyder, at man kan tilbyde de studerende samme uddannelsesniveau på tværs af de nordiske lande uafhængigt af hvilket land i Norden, den studerende gennemfører hele eller dele af sin humanistiske universitetsuddannelse ved.

Bachelor- og grunduddannelserne i Norden befinder sig på niveau 6 i kvalifikationsrammen, mens kandidat-, master- og overbygningsuddannelser befinder sig på niveau 7 (se tabel 1).

Tabel 1: De nordiske uddannelsessystemers opbygning (European Commission 2016)

Uddannelse	EQF Niveau	ECTS
Bachelor Grunddannelse	6	180 ECTS
Kandidat Master Overbygning	7	120 ECTS

Erasmus+ – Erasmus Mundus blev i 2014 blevet en del af Erasmus+, EUs program for uddanning, opplæring, ungdom og sport der søger at fremme mobilitet, partnerskab og politikudvikling både i og udenfor Europa. *Erasmus Mundus* skal fremme mobilitet og samarbejde i Europa, formålet er at øge kvaliteten af de videregående uddannelser i

Europa gennem samarbejde. Programmet giver støtte til videregående uddannelsesinstitutioner, som ønsker at implementere fælles kandidatuddannelser eller iværksætte et samarbejdende partnerskab mellem et europæisk universitet og et universitet fra et udviklingsland. Ydermere gives der støtte til studerende og forskere, som ønsker at tilbringe en periode i udlandet i forbindelse med en fælles kandidatuddannelse eller partnerskabsprogrammer.

Lisboakonventionen der bygger på UNESCO og Europarådets konvention for godkjenning af højere uddanning danner baggrund for den nordiske overenskomst om gensidig anerkendelse af videregående uddannelser sammenfattet i *Reykjavikdeklarationen*.

Lissabonkonventionen er baseret på to elementer:

- Ansøgere med en videregående uddannelse skal have adgang til at få foretaget en vurdering af sin udenlandske uddannelse i forhold til om den lever op til de kvalifikationskrav der er gældende på det pågældende uddannelses- og erhvervsfaglige område.
- Udenlandske uddannelseskvalifikation bør anerkendes, medmindre der kan påvises væsentlige forskelle mellem de kvalifikationer der er opnået i oprindelseslandet og den tilsvarende uddannelse i fx Norden. Bevisbyden findes i vurderes tilfældet hos den ansvarlige myndighed (en uddannelsesinstitution eller den kompetente myndighed der i samtlige nordiske lande vil være branche specifik).

Lissabonkonventionen danner således grundlag for princippet om at en uddannelse eller dele af denne, taget i et andet nordisk land er gyldig på niveau med værtslandets egne uddannelser. Konventionen gør det således muligt på tværs af fx Norden at have uddannelsessamarbejder inden for rammerne af SAK.

Bologna processen betegner det mellemstatslige europæisk samarbejde om et fælles overordnet system for videregående uddannelser. Målet med Bologna-processen er, at udvikle Europa til et fælles område for videregående uddannelse, hvor studerende og forskere frit kan bevæge sig over grænserne. Grund idéen i bologna processen er således et vigtigt fundament for at der på tværs af Norden kan samarbejdes inden for rammerne af SAK. Bologna processen har i dag tilslutning fra 48 forskellige lande og organisationer, det gennem samarbejde søger at udvikle ens gradsstruktur (bachelor, kandidat, ph.d.), at implementere et fælles ECTS baseret meritssystem og fjernelse af hindringer for mobilitet.

1.3 Den nuværende indsats over for udsatte fag

Dette kapitel har til formål at belyse, hvorvidt de nordiske lande arbejder med en definition af udsatte fag samt hvilke særlige indsatser, de nordiske fagministerier har over for området udsatte fag. Desk research samt interview med repræsentanter fra fagministerier, at der i flere nordiske lande mangler en klar definition af udsatte fag, hvorfor der heller ikke eksisterer en egentlig autoritativ definition af udsatte fag på tværs af de nordiske lande. Der er derudover også forskelle på, hvorvidt der nationalt er en politik for udsatte fag, samt hvor meget de nordiske lande prioriterer SAK-samarbejde. Bestemte nationale politiske prioriteringer og satsninger kan have betydning for, hvordan de enkelte lande prioriterer i forhold til at fastholde eller styrke bestemte udsatte fagområder. Således er der i nogle af de nordiske lande særskilte bevillingsordninger, som giver øremærket støtte til udsatte fagområder, det ellers ville have svært ved at opretholde rent økonomisk.

1.3.1 Danmark

Der er i Danmark ikke en entydig definition på udsatte fag. Der eksisterer en småfagsordning, som giver en vejledende definition med en række objektive kriterier. Den danske småfagsordning fra 2011 betyder, at humanistiske fag der kun udbydes ét sted i landet, modtager ekstra midler fra staten ud over de, der tildeles via taxameterbevilling og forskningsbevilling. Beskrivelsen af småfagsordningen i finansloven for 2013 afgrænser småfag som fag, der kun har optag ét sted i landet. Typisk har fagene et studenteroptag på under 20 studerende. Fagene tildeles det særlige uddannelsestilskud med henblik på at støtte udbuddet af undervisning inden for en række små humanistiske fag. Universiteterne får et tilskud på 1.250.000 DKK pr. fag i ordningen. Det er op til det enkelte fag at træffe beslutningen om, hvordan de anvender og prioriterer de tildelte midler. Småfagsordningen har været med til at fremme arbejdsdeling og koncentration, idet den tilskynder til, at dele udbuddet af små udsatte fag mellem sig, så udbuddet i det mindste kan sikres et sted i landet. Det er kun humanistiske fag, som er med i småfagsordningen, da det typisk er humanistiske fag, som har de største udfordringer med små optag. Tabellen viser de fag, der indgår i Uddannelses- og Forskningsministeriets småfagsordning (Finansministeriet 2016).

Tabel 2: Den danske småfagsordning

Uddannelsesinstitution	Fag
Københavns Universitet	Eskimologi* Finsk** Hebraisk*** Koreansk Nærorientalsk Old- og middelalderindisk (indologi)** Persisk**** Sydøstasiatisk** Tibetansk**
Aarhus Universitet	Brasiliansk-portugisisk Klassisk filologi Moderne indisk Bosnisk/serbisk/kroatisk
Syddansk Universitet	Oldtidskundskab

Note: * Genåbnes i 2017.

** Lukkes.

*** Lukkes senere (vil indgå i en ny uddannelse i Mellemøstenstudier).

**** Arabisk og Persisk bliver til én ny bachelor- og kandidatuddannelse i Mellemøstenstudier.

Persisk lukkes eventuelt også som konsekvens af de mulige sammenlægninger som selvstændige uddannelser. (Københavns Universitet 2016).

Det kan imidlertid, som repræsentanten fra Styrelsen for Videregående Uddannelser, Uddannelses- og Forskningsministeriet i Danmark påpeger, godt forekomme at fag optages i småfagsordningen på trods af, at de ikke lever op til kravet om, at faget kun må være udbudt et sted i landet.

Der ligger også et strategisk element bag udvælgelsen af småfag, der går på, at faget skal have en særlig vigtighed. For eksempel kan der være en særlig kulturel interesse i at bevare et kulturbærende fag eller en erhvervsinteresse i at støtte et fag med betydning for eksporten. Den kommende nationale sprogfagsstrategi for de videregående uddannelser, som forventes at ligge klar primo 2017, kan potentielt få betydning for, hvilke fag der udvælges til småfagsordningen. Sprogstrategien skal dels sikre, at der skabes sammenhæng mellem uddannelsesudbuddet og efterspørgslen efter sprogkompetencer og del sikre at der i Danmark bliver uddannet og forsket i de fremmedsprog, som er vigtige for erhvervslivet, og som tjener Danmarks udenrigspolitiske interesser.

Uddannelses- og Forskningsministeriets definition bygger på en kvalitativ vurdering af, hvad et småfag er. Denne definition er blevet udvidet i en undersøgelse foretaget af Danmarks Akkrediteringsinstitution og DAMVAD (2014), der undersøger styrker, potentialer og udfordringer ved små humanistiske uddannelser. I rapporten defineres

småfag efter småfagsordningen men også på baggrund af en række kvantitative mål, fx optag på under 30 studerende. Dette gøres med henblik på at inkludere de små humanistiske uddannelser, der udbydes flere steder i landet.

I rapporten er der identificeret følgende fem karakteristika som gør sig gældende for de små fag, der indgår i kortlægningen:

Kritisk masse i uddannelsesmiljøet: Uddannelserne er kendetegnet ved lille optag, og på nogle af uddannelserne er der ikke optag hvert år.

Forskningsbaseret: Uddannelserne er kendetegnet ved små forskningsmiljøer med få undervisere/forskere. Det videnskabelige personale varetager typisk fællesundervisning eller underviser på et enkelt modul/emneområde, samtidig med, at de er tilknyttet en anden uddannelse.

Samarbejde med andre (små) uddannelser: Der eksisterer flere faglige og administrative samarbejder med andre uddannelser inden for samme institution på de små uddannelser. Der er identificeret to typer samarbejde mellem små humanistiske uddannelser hhv. kompetencedeling og fagklyngesamarbejde. I den første type samarbejde deles underviserressourcer blandt forskellige uddannelser, hvor underviserne benytter deres stærke kompetencer inden for et specifikt fagområde på tværs af uddannelserne. Fagklyngesamarbejde er kendetegnet ved fælles organisering af små uddannelser under samme administrative enhed; et forskningsmæssigt fællesskab; mulighed for at trække på undervisere fra beslægtede små uddannelser med specialiseret forskningsekspertise og færre administrative byrder.

Frafald: De små uddannelser oplever et højt frafald i løbet af det første år af bacheloruddannelserne. Der er imidlertid ikke tilsvarende oplevelse af højt frafald på kandidatuddannelsen.

Dimittenders arbejdssituation: Uddannelserne er typisk meget specialiserede. Aftagere uden for uddannelsesområdet har begrænset kendskab til dimittenders kompetencer.

Sammenfattende har Danmarks småfagsordning fokus på at styrke små fag, der som udgangspunkt kun udbydes ét sted i landet gennem bevillinger. Småfagsordningen evalueres hvert tredje år og står til at blive genforhandlet i 2017, hvor det besluttes, hvilke fag der skal indgå i ordningen fremadrettet. De små fag har en række fælles karakteristika og udfordringer, der er blevet gennemgået i afsnittet.

1.3.2 Norge

Norges forskningsråd udlagde i 2008 en national strategi for humanistisk forskning, som anbefalede en kortlægning af små fag, der skulle danne baggrund for en national plan med tiltag for ressource- og arbejdsdeling. I den forbindelse fik Nasjonalt fakultetsmøte,⁶ som er samarbejder mellem uddannelsesinstitutionerne inden for de enkelte fakultetsområder, midler til at udvikle aktiviteter med det formål at bidrage til akademisk samarbejde, arbejdsdeling og koncentration. Det Nasjonalt fakultetsmøte for humaniora valgte at definere de fag, der indgår i projekterne, som udsatte fag i stedet for små fag. Dette skyldes, at fakultetsmøtet ikke vurderede definitionen små fag som retvisende, idet små fag godt kan være bæredygtige, hvis de er rigtigt dimensioneret i forhold til studenterantallet og har relevante faglige samarbejdsaftaler. Fakultetsmøtet for humaniora valgte på baggrund heraf at se på udsatte fag i stedet. Udsatte fag innenfor humaniora defineres på følgende vis (Nasjonalt fakultetsmøte for humaniora i Aten 2009, Nasjonalt fakultetsmøte for humaniora 2014):

- Fag der oplever problemer med at rekruttere studerende og har en svag finansieringsbaggrund samtidig med, at de har mange ansatte.
- Fag som har svært ved at opnå en vis bredde, men som forskningen i øvrige fag er afhængig af.
- Fag (særligt sprogfag), som er vigtige i en international sammenhæng og tjener nationale interesser, men som har lille rekrutteringsgrundlag.

Kunnskapsdepartementet er opmærksom på definitionen af udsatte fag, men bruger ikke definitionen aktivt, ligesom der heller ikke er nogen støtteordninger møntet på små eller udsatte fag. Det anerkendes imidlertid, at der skal et vist antal studerende til, for at kunne skabe et godt studiemiljø. Derfor har Kunnskapsdepartementet fremlagt, at det som udgangspunkt ikke er hensigtsmæssigt at udbyde uddannelser med under 20 studerende (Kunnskapsdepartementet 2013a). Dette skal sikre optimal brug af ressource og bedre studiemiljøer. I "Forskrift om tilsyn med uddanningskvaliteten i høyere utdanning" anføres det desuden, at akkreditering af akademiske uddannelser kræver, at studenterrekrutteringen skal være stor nok til at sikre etableringen og opretholdelsen af et tilfredsstillende læringsmiljø og et stabilt studium på institutionen (Kunnskapsdepartementet 2013a, 2013c).

⁶ De nasjonale fakultetsmøtene er spesialiserte strategiske enheder, der er etablert som kooperative organer for fakulteter og lignende enheder ved Universitets- og høyskolerådets (UHRs) medlemsinstitutioner.

I Norge tilbyder flere uddannelsesinstitutioner uddannelser inden for de samme udsatte fagområder, på trods af at de er udfordret i at rekruttere et tilstrækkeligt antal studerende og har relativt små fagmiljøer med få ansatte. Stjernø-utvalget (2008) nedsat af den norske regering fremhæver i sin rapport udfordringen i at tilbyde uddannelser af høj kvalitet tilsvarende internationale standarder grundet de mange små og spredte fagmiljøer og strukturen i universitets- og højskolesystemet.⁷ En fordel ved Norges decentraliseret struktur i højere uddannelsessystemet er tilgængelighed til uddannelse, hvilket har positive sociale effekter i lokalsamfundet. Ulempen er udfordringer med rekruttering, internationalisering og kritisk masse. Udvalget påpeger ligeledes, at små studiesteder i Norge ikke er lige så produktive som større studiesteder, hvorfor det er ressourcetungt at opretholde denne uddannelsesstruktur. Udfordringen med at opretholde den kritiske masse gælder også på forskningsområdet, hvor Norge er udfordret af mange små og sårbare fagmiljøer. Fagevalueringer af de norske forskningsmiljøer (Norges forskningsråd 2016) viser gennemgående, at mange af fagmiljøerne ikke er store nok til at markere sig internationalt; afdække vigtige forskningsspørgsmål samt forfølge nye retninger for forskning. Ligeledes er der for lidt samarbejde mellem miljøerne og institutionerne.⁸ Det fremgår desuden af evalueringerne, at det ikke blot er den kritiske masse som udgør en udfordring, men forskningsmiljøet bærer ligeledes præg af at være fragmenteret med en høj grad af individuel forskning.

På baggrund af ovenstående problemstillinger er der igangsat en række tiltag. Udfordringer med små, sårbare forskningsmiljøer og små spredte uddannelses tilbud i Norge har ført til igangsættelse af en norsk strukturreform i universitets- og høyskolesektoren i 2015 (Kunnskapsdepartementet 2015a, 2015b). Som følge af reformen bliver ressourcerne til uddannelsesinstitutionerne i fremtiden koncentreret på færre men stærkere institutioner med sigte på at højne kvaliteten på uddannelse og forskning. Dette har betydet at en række af Norges 33 statslige universiteter og høyskoler er blevet slået sammen så der fra 2017 findes 21 statlige universiteter og høyskoler. Målet er, at sammenlægningerne skal imødekomme de udsatte fags udfordringer og lede til mere effektiv administration, bedre fællestjenester og digitale systemer i universitets- og høyskolesektoren. Ifølge repræsentanten fra Kunnskapsdepartementet er sammenlægningerne imidlertid stadig så nye, at det endnu ikke er muligt at sige noget om effekten af reformen.

⁷ Det såkaldte Stjernø-utvalget ble nedsatt for å utrede den videre utvikling innen høyere utdanning. Den leverte rapporten "NOU-2008:3 (Norsk Offentlig Utredning) Sett under ett – ny struktur i høyere utdanning".

⁸ Dette skal ses i relation til, at det er de største forskningsmiljøer der indgår i evalueringerne, da anonymiteten ikke vil kunne sikres på små fagmiljøer.

For at sikre både dybde og bredde i forskningsmiljøet har NOKUT (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen),⁹ den norske akkrediteringsinstitution, stillet et krav om et doktorgradsmiljø på mindst 15 doktorgradsstuderende for at en doktorgradsuddannelse kan akkrediteres. (Kunnskapsdepartementet 2013b). Udover akkrediteringskravene der skal sikre et stabilt forskningsmiljø, har etablering af nationale forskerskoler bidraget til at styrke samarbejde og arbejdsdeling institutionerne og derigennem modvirke fragmenteringen i forskningsmiljøet. En række institutioner er gået sammen om doktorgradsuddannelser inden for bestemte fagområde med henblik på at øge rekruttering, gennemførsel og internationalisering. 15 nationale forskerskoler er finansieret af Kunnskapsdepartementet med 40 millioner kroner om året.

Kunnskapsdepartementet har med strukturreformen et stort fokus på SAK-processer. Kunnskapsdepartementet ser øget SAK mellem fagene som en måde at styrke sektoren som helhed. Dette skal bidrage til at sikre stærkere og mere robuste fagmiljøer. Institutionerne opfordres til at øge arbejdsdelingen og koncentrationen nationalt såvel som internationalt for at sikre høj kvalitet og relevans. Samtidig skal sammenlægning af små miljøer inden for samme eller tilgrænsende fagområder på færre institutioner sikre, at det enkelte fagmiljø samlet bliver større og forudsætninger for udvikling derved bliver bedre. Ligeledes opfordrer Kunnskapsdepartementet uddannelsesinstitutionerne til at tage et særligt udviklingsansvar inden for et bestemt fagområde gennem uddannelses- og forskningssamarbejde institutionerne imellem. På den måde sikres det enkelte universitet en national rolle. Prodekan for undervisning på Universitetet i Oslo påpeger i den forbindelse, at koncentration af miljøerne er en vanskelig proces, der kræver en stærk vilje i de enkelte fagmiljøer, især fordi der kan være fag, som flere institutioner kan have interesse i at bevare.

I den kommende tid er regeringen ved at arbejde med en melding til Stortinget om humanistisk forskning og uddannelse (humaniorameldingen), som skal afdække de humanistiske fags indholdsmæssige relevans, samfundsrelevans, arbejdsmarkedsrelevans samt bidrag til skole og læreruddannelse. I forlængelse af strukturreformen i universitets- og højskolesektoren, skal behovet for national/nordisk koordinering af udsatte fag diskuteres.

I Norge har Kunnskapsdepartementet forsøgt at afhjælpe udfordringerne knyttet til små og udsatte fag blandt andet ved som nævnt ovenfor, at sammenlægge en række uddannelsesinstitutioner. I modsætning til Danmark eksisterer der ikke en økonomisk særordning for små fag i Norge, men problematikken står højt på dagsordenen hos ministeriet, som lægger pres på institutionerne for at fremme SAK-samarbejde.

⁹ NOKUT er en akkrediteringsinstitution under kunnskapsdepartementet der har som hovedopgave at dokumentere og informere om tilstanden i højere uddannelse, fagskoleuddannelse og godkendt udenlandske uddannelser.

1.3.3 *Sverige*

Nationalt og internationalt samarbejde i udviklingen af uddannelses- og forskningsmiljøer skal styrke humanistiske udsatte fag i Sverige. Derfor blev der i 2010 igangsat projekter med henblik på at fremme samarbejde mellem de forskellige uddannelsesinstitutioner. Sideløbende med disse projekter blev der igangsat en kortlægning af fakulteter, hvor behovet for samarbejde er størst. Dette skal sikre stærke fagmiljøer med stabil forskningstilknytning (Sammenslutning af svenske universiteter 2009).

Göteborgs Universitet arbejder med en løs definition af små fag på under 50 studerende. Universitetet har oplevet udfordringer på udsatte sprogfag med få studerende og fremhæver behovet for samarbejde, arbejdsdeling og koncentration både på nationalt og nordisk plan (Göteborgs universitet). Der har i Sverige ligeledes været fokus på, hvordan sprogfagene kan styrkes gennem digital sprogundervisning (SUHF's språkgrupp 2010, SUFH 2009). Digitaliseringen af sprogundervisningen skal sikre øget kvalitet af sprogstudier på højskoler og universiteter samt fremme fleksibilitet og individualisering i undervisningen.

Et komparativt studie viser, at koncentration af universiteter og forskningsinstitutioner i Danmark og Sverige har ført til synergi mellem institutionerne. Koncentrationen af forskning går langt tilbage i tiden i Sverige, mens det i Danmarks er en følge af en reform af universitet- og forskningsområdet i 2007, hvor der blev gennemført sammenlægninger af en række universiteter og forskningsinstitutioner. Reformen har været med til at reducere antallet og øge størrelsen af forskningsinstitutioner og universiteterne, hvilket har ført til større fagmiljøer (JOANNEUM RESEARCH & DAMVAD Analytics 2015).

I Sverige eksisterer der ingen statslig økonomisk særordning for små eller udsatte fag. Der er ligeledes mindre fokus på problematikken fra ministerielt side sammenlignet med de øvrige nordiske lande.

1.3.4 *Finland*

Der findes mange små fagområder i Finland her under inden for humaniora, idet mange af de finske højere uddannelsesinstitutioner oplever små optag på humanistiske uddannelser ligesom i andre nordiske lande. Den interviewede repræsentant för avdelningen för högre utbildning och forskning vid undervisnings- och kulturministeriet påpeger, at det er en udfordring, at flere af universiteterne udbyder samme uddannelser, hvilket betyder at mange af de små fag er spredt ud på adskillige uddannelsesinstitutioner. Der er således stort overlap blandt nogle fagområder. På baggrund heraf er der fra ministe-

riets side et ønske om at styrke samarbejdet mellem universiteterne for at undgå fragmentering i universitetssektoren. Dette skal være med til at sikre en højere uddannelseskvalitet.

Finlands kernefinansiering af universiteterne er fordelt på en række forskellige områder. I 2015 er 8 % af finansieringen fagspecifik og dækker ifølge repræsentanten fra ministeriet fagområder, som er særligt udfordret. Midlerne skal bidrage til at styrke specialisering og kvaliteten af forskning og uddannelse. Hvilke fag der modtager finansiering kan variere fra år til år afhængigt af hvilke specielle behov der er tale om. Der eksisterer ikke en støtteordning specielt målrettet små fag. Udover vurderingen af specielle behov på fagene uddeles finansieringen på baggrund af strategiske interesser. Dette dækkes af 10 % af finansieringen til universiteterne i 2015 og øges til 12 % i 2017. Det kan for eksempel være et fag af national interesse, eller hvis der er et ønske om at styrke nye uddannelsesområder og udvikle uddannelsesstrukturen.

I Finland blev der i 2009 iværksat en omfattende universitetsreform. Reformen har haft til formål at skabe stærkere og mere bæredygtige universiteter der kan imødekomme behovene i samfundet. Samtidig skal universiteternes internationale profil styrkes og det internationale samarbejde forøges. Reformen skal sikre, at universiteterne kan konkurrere på et internationalt niveau, og forøge kvaliteten, effektiviteten og relevansen af forskning og uddannelse. (Aarveaara *et al.* 2009, Universities Finland 2010). Reformen har ført til, at flere højere uddannelsesinstitutioner er blevet sammenlagt. Et eksempel er Helsinki School of Economics, Helsinki University of Technology og the University of Arts and Design der blev slået sammen til det nye Aalto University i 2010. Visionen for universitetsreformen var at reducere antallet af universiteter fra de 20 universiteter der eksisterede inden reformen trådte i kraft i 2009 til højest 15 universiteter i 2020 (Aarveaara *et al.* 2009, Universities Finland 2010). Dette mål er allerede nået, da der i dag kun er 15 universiteter i Finland (Centre for International Mobility 2016).

Enkelte universiteter spiller en særlig rolle i Finland. Åbo Akademi University er for eksempel målrettet Finlands svensktalende population, og størstedelen af uddannelserne tilbydes på svensk. Universitet skal sikre, at der er et udbud af videregående uddannelser på svensk, så der uddannes svensktalende akademikere, som kan imødekomme fremtidige behov i Finland.

Repræsentanten fra det finske fagministerium fremhæver, at Finland har et ønske om at styrke samarbejde inden for små og udsatte fagområder på tværs af Norden. Ministeriet betragter nordisk samarbejde som meget værdifuldt, da de gøre kan små fag større og stærkere, hvilket skal lede til en højere kvalitet på uddannelsesinstitutionerne.

Finland har ingen støtteordning specielt målrettet små fag som i Danmark, men har i stedet midler tilsidesat særligt udfordrede fagområder. Finland har som Norge gennemført en reform, der har ført til sammenlægning af en række uddannelsesinstitutioner.

1.3.5 *Island*

Island arbejder ikke med en definition på udsatte fag, og der eksisterer ikke nogen separat støtteordning for udsatte fag. Prodekanen på Islands Universitet påpeger i den forbindelse, at mange af fagene på Island er kendetegnet ved at være små og udsatte grundet universitetets størrelse. Derudover fremhæver prodekanen, at fag der betragtes som værende af speciel national vigtighed, fx islandsk sprog og historie, prioriteret med øremærkede midler. Disse behøver imidlertid ikke at være udsatte fag.

Repræsentanten fra styrelsen for videregående uddannelse og videnskab, ministeriet for uddannelse, videnskab og kultur, på Island har generelt ikke oplevet, at udsatte fagområder har været et problem. Det fremhæves imidlertid i interviewet, at der er mange fagområder, som har fået få VIP'er ansat, hvilket medfører et sårbart og sensitivt miljø. Ligeledes kan underfinansiering og små studenteroptag være en udfordring knyttet til udsatte fag. For at imødekomme disse udfordringer overvejer ministeriet, hvordan de udsatte fag i højere grad kan blive en del af nordisk samarbejde.

Island har således ikke i lige så høj grad som de andre nordiske lande været udfordret af problematikker omkring små og udsatte fag, hvorfor ministeriet heller ikke har oplevet behov for en særskilt støtteordning for udsatte fag.

1.3.6 *Færøerne, Grønland og Åland*

Færøerne, Grønland og Åland har ikke nogen definition på udsatte fag inden for humaniora. Diskussionen af udsatte fag i de pågældende områder skal ses i kontekst med de relative små samfund, der traditionelt set har haft mange små fag, på trods af at både Grønland og Færøerne har oplevet et stødt stigende studentergrundlag de senere år. Repræsentanten fra kulturministeriet på Færøerne fremhæver i den forbindelse, at hvad der betragtes som små fag i andre lande, ikke nødvendigvis betragtes som små på Færøerne. I dag er der ca. 800 studerende på the University of the Faroe Islands, som er blevet sammenlagt med the Faroese School of Education og the Faroese School of Nursing i 2008. På trods af, at studentertallet har været støt stigende over årene, er der stadig tale om relativt få studerende sammenlignet med andre nordiske universiteter. Repræsentanten fra ministeriet påpeger således, at der ikke har været behov på Færøerne for at have en særlig politik for udsatte fag, hvorfor der ikke er fastsat en definition

af udsatte fag fra politisk side. Der er imidlertid en politisk målsætning om at øge antallet af studerende frem til 2024. Ligeledes er der fra politisk side planer om at samle universitetsmiljøet for at skabe en følelse af en samlet enhed, da flere af fakulteterne lige nu er spredt i hele Torshavn. The University of the Faroe Islands er offentligt finansieret, men ministeriet har ikke særlige støtteordninger for små fag eller fag af national interesse. Det er op til universitetet, hvordan de ønsker at prioritere de afsatte midler.

På Grønland er der enkelte udsatte humanistiske fag, som der er national interesse i at opretholde. Det drejer sig om fagene Grønlandsk kultur, litteratur og sprog samt Teologi. Begge fag er små områder, som holdes i live, fordi der har været interesse i at opretholde forskningsområderne. Derudover er Grønland er det eneste sted, hvor Grønlandsk kultur, litteratur og sprog udbydes, hvorfor man har valgt at opretholde faget gennem bevillinger på trods af det lille studenteroptag og store driftsomkostninger. Grønlands Universitet har et begrænset antal studerende og meget begrænset antal undervisere og forskere. Derfor har universitet samarbejdet med andre universiteter i Danmark og de øvrige nordiske lande, herunder specielt Island, Nordnorge og Færøerne, hvor de geografiske fordele har givet anledning til samarbejde.

Åland har kun et universitet: Åland University of Applied Sciences, idet universitetet ikke udbyder humanistiske uddannelser, indgår Åland derfor kun i begrænset grad i rapporten.

1.3.7 Sammenfatning

Det ovenstående viser, at der er stort forskel på, hvor stort fokus der er på udsatte fag i de enkelte nordiske lande.

I Norge har der været stort fokus på muligheder for SAK-samarbejder, mens man i Danmark har udformet en småfagsordning, som tildeler bevilling til små fag, der kun udbydes et sted i landet. I Finland er der på nuværende tidspunkt en strukturreform i gang, som skal sikre koncentrationen af en række højere uddannelsesinstitutioner. I Sverige, Island, Færøerne, Grønland og Åland har der imidlertid været mindre fokus på SAK-samarbejder. I Island, Færøerne, Grønland og Åland skyldes det, at størstedelen af fagene på de steder er kendetegnet ved at være små og udsatte på grund af universiteternes begrænsede størrelse. I Sverige er der meget begrænset fokus på SAK-samarbejde og diskussionen om små og udsatte fag har ikke været på dagsordenen på samme måde som i de øvrige nordiske lande.

2. Kortlægning af udsatte fag

Den kvantitative kortlægning har til formål at skabe overblik over det samlede nordiske billede af udsatte fag. Det er altså det bagtæppe, der afdækker hvilke og hvor mange fag der er tale om på tværs af alle de nordiske lande. Ved at koble forskellige centrale parametre på uddannelserne vil overblikket blive suppleret med indsigt. Indsigt i hvilke ligheder og forskelle, der er mellem de udsatte fag både på tværs af lande og institutioner. En kvantitativ kortlægning er den eneste kilde til et sammenlignings- og interaktionsgrundlag på tværs af de udsatte fag. Denne viden er central for at kunne arbejde videre i dybden og arbejde med at udvikle og styrke samarbejdet på tværs af de udsatte fag. Samtidig er en kvantitativ kortlægning den eneste måde at sikre klar viden om, hvor det fokuserede arbejde skal sættes ind.

Det har vist sig meget problematisk at indsamle konsistent data på tværs af de Nordiske lande. Alle lande har i et vist omfang statistikberedskaber, der indeholder data om uddannelse og relaterede emner. Disse kilder har dog i høj grad vist sig at være mangelfulde. Det er kommet til udtryk ved mangel på centrale parametre, ufuldstændig og i nogle tilfælde forældede data, i andre tilfælde finder vi meget lidt data på et højt detalje niveau. Med utilstrækkelig data menes, at data fx er opgjort på fakultetsniveau i stedet for institut- eller uddannelsesniveau. Dertil kommer, at der på tværs af landene anvendes forskellige definitioner. Det besværliggør ligeledes sammenligninger på tværs. Disse problemer giver et billede af et samlet datamateriale med huller.

Det anbefales derfor, at der fremadrettet arbejdes med at opkvalificere og strømline datamaterialet på tværs af de nordiske lande. Fx ved at der udformes fælles retningslinjer på tværs af Norden for hvilke parametre, institutionerne skal opgive, på hvilket niveau, de skal opgives, samt hvilke definitioner, der skal anvendes. En sådan strømlining og opkvalificering vil sikre at fremtidige evalueringer kan ske på et mere oplyst og derved kvalificeret grundlag. Samtidig vil det kunne give mulighed for bedre, løbende interaktion mellem institutionerne.

I det følgende præsenteres vores kortlægning af udsatte fag i Norden, udarbejdet på baggrund af det tilgængelige datamateriale. De indsamlede data gennemgås, med henblik på at give det fulde overblik over samtlige parametre der kan bidrage til at definere et udsat fag.

2.1 Kvantitativ afgrænsning

Til den kvantitative afgrænsning er der gennemført en undersøgelse af kriterierne; studenteroptag, frafald, antal videnskabeligt personale og spredning af fag. Ud fra afgrænsningen har vi defineret udsatte fag på følgende vis.

Et udsat fag defineres på EQF 6 niveau til at være et fag med mindre end 20 optagne pr år og et frafald på 30 %. På EQF-niveau 7 er et udsat fag defineret ved at have et optag der er mindre end 10 studerende pr år og ligeledes et frafald på 30 %.

Den kvantitative afgrænsning har til hensigt at afgrænse definitionen af udsatte akademiske fagområder inden for humaniora. På denne baggrund kan en række uddannelser identificeres som udsatte.

Vi har, som nævnt, undersøgt de fire kvantitative kriterier:

- Antal optagende studerende på bacheloruddannelse og kandidatuddannelse.
- Frafall, antallet/andelen af studerende der forlader faget i utide.
- Antal videnskabeligt personale/deltids videnskabeligt personale.
- Antal studiesteder hvor de små fag udbydes.

Disse fire parametre er valgt ud fra hvad der kan betragtes som relevant ift. til at beskrive de potentielle udfordringer som et udsat fag står overfor. Som gennemgået ovenfor er antallet af studerende og frafaldet en del af selve definitionen. Optaget er det mest centrale, og grundlag for den samlede undersøgelse. Frafall er interessant af to årsager. For det første fordi, et høj frafall vil betyde en markant nedgang i antallet af studere over studietiden. Hvilket udfordre det faglige studiemiljø på samme måde som et lav studieoptag vil. Derudover kan et højt frafall være en indikator på bagvedliggende problemer på uddannelsen. En lille videnskabelig personalestab udgør et potentielt problem, hvis det betyder, at det er svært at opretholde ekspertise på alle de områder som dækkes af uddannelsen. Antallet af studiesteder, eller fagspredningen, er ligeledes en relevant parameter på trods af at det ikke er en del af definitionen. Hvis en uddannelse fx bliver tilbudt på flere forskellige campi eller få steder i det pågældende land, med store geografiske afstande kan det betyde at der er langt til kontakt med videnskabeligt personale, ugunstig spredning af kompetencer og undervisning.

I det følgende udbydes de enkelte parametre yderligere.

2.1.1 *Overblik over omfanget af udsatte fag med potentiale for SAK samarbejde*

I det følgende afsnit gives en oversigt over de fag der med udgangspunkt i den ovenstående definition kan defineres som udsatte fag. Tabel 3 præsenterer udsatte fag der på tværs af Norden udbydes i mindst tre af de nordiske lande. Det betyder at der vil være fag, udbudt i fx to nordiske lande ikke er inkluderet i tabellen, selv om de kan betegnes som udsatte og værende oplagte emne for SAK samarbejde.

Datagrundlaget er de nationale statistiske kontorer samt data hentet fra fagministeriernes statistiske beredskab, se endvidere de anvendte datakilder til dette kapitel i bilag 2.

Tabel 3: Alle udsatte fag som er repræsenteret i 3 eller flere lande

	Land	Institution	Uddannelsens navn
Historie, EQF 6	Norge	Universitetet i Stavanger	Historie fordypning
	Færøerne	The university of faroe Island	History and social science
	Danmark	SDU	Historie, bach
	Norge	Universitetet i Nordland	Bachelor i historie
	Finland	Åbo Akademi	Hum. kand., historia
	Norge	Universitetet i Nordland	Årsstudium i historie
Historie, EQF 7	Færøerne	The university of faroe Island	History and social science
	Danmark	SDU	Historie, kand.2år
	Norge	Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet	Historie – master
Arkæologi, EQF 7	Finland	Helsingfors universitet	Fil. mag., arkeologi
	Norge	Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet	Arkeologi – master
	Danmark	KU	Arkæologi klassisk, kand
	Danmark	KU	Nærorientalsk arkæologi
	Sverige	Stockholms universitet	Masterprogram i arkeologi
	Norge	Universitetet i Bergen	Masterprogram i arkeologi
	Danmark	AU	Arkæologi klassisk, kand
	Danmark	AU	Arkæologi middelalder
	Norge	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Arkeologi – masterstudium
Arkæologi, EQF 6	Finland	Helsingfors universitet	Hum. kand., arkeologi
	Finland	Åbo universitet	Hum. kand., arkeologi
	Danmark	KU	Nærorientalsk arkæologi
	Danmark	KU	Arkæologi klassisk, bach
	Norge	Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet	Arkeologi – bachelor

	Land	Institution	Uddannelsens navn
Italiensk, EQF: 6	Finland	Åbo universitet	italienska språket
	Norge	Universitetet i Bergen	Bachelorprogram i italiensk
	Finland	Helsingfors universitet	italienska språket
	Danmark	AU	Italiensk, bach.
	Sverige	Stockholms universitet	Språk och översättning, italienska
Fransk, EQF 7	Finland	Helsingfors universitet	Fil. mag., franska språket
	Finland	Åbo Akademi	Fil. mag., franska språket
	Danmark	AU	Fransk, cand.ling.merc.2år
	Danmark	RUC	Fransk studier, kand.2år
	Danmark	SDU	Fransk, cand.negot.2år
	Norge	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Fransk - masterstudium
	Norge	Universitetet i Bergen	Masterprogram i fransk
	Danmark	AU	Fransk, cand.ling.merc.2år
Fransk, EQF 6	Norge	Universitetet i Agder	Bachelorprogram, fransk
	Norge	Universitetet i Bergen	Årsstudium i fransk
	Finland	Åbo Akademi	Hum. kand., franska språket
	Finland	Tammerfors universitet	Hum. kand., franska språket
	Norge	Universitetet i Bergen	Bachelorprogram i fransk
	Danmark	AU	Fransk studier, bach.
	Finland	Jyväskylä universitet	Hum. kand., franska språket
	Finland	Helsingfors universitet	Hum. kand., franska språket
Engelsk, EQF 7	Finland	Jyväskylä universitet	Fil. mag., engelska språket
	Finland	Tammerfors universitet	Fil. mag., engelska språket
	Finland	Uleåborgs universitet	Fil. mag., engelska språket
	Finland	Vasa universitet	Fil. mag., engelska språket
	Danmark	AU	Engelsk, cand.ling.merc.2år
	Danmark	SDU	Engelsk, kand.2år
	Finland	Östra Finlands universitet	Fil. mag., engelska språket
	Norge	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Engelsk - masterstudium
	Danmark	RUC	Engelsk, kand.2år

	Land	Institution	Uddannelsens navn
Musikvidenskab, EQF 7	Sverige	Uppsala universitet	Musikvetenskap
	Finland	Tammerfors universitet	Fil. mag., musikvetenskap och musikpedagogik
	Finland	Åbo universitet	Fil. mag., musikvetenskap och musikpedagogik
	Norge	Norges musikkhøgskole	Mastergradsstudiet i utøvende musikkteknologi
	Norge	Norges musikkhøgskole	Mastergradsstudiet i anvendt musikkteori
	Finland	Helsingfors universitet	Fil. mag., musikvetenskap och musikpedagogik
	Norge	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Musikkteknologi – masterstudium
	Norge	Universitetet i Bergen	Masterprogram i utøvende musikk eller komposisjon
	Norge	Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet	Musikkutøving – master
	Danmark	AAU	Musik/Musikvidenskab, kand.2år
Filosofi, EQF 6	Danmark	SDU	Filosofi, bach.
	Finland	Åbo Akademi	Hum. kand., filosofi (humanistiska området)
	Norge	Universitetet i Bergen	Årsstudium i filosofi
	Finland	Helsingfors universitet	Pol. kand. (lägre), filosofi
	Finland	Tammerfors universitet	Hum. kand., filosofi (humanistiska området)
	Finland	Helsingfors universitet	Hum. kand., filosofi (humanistiska området)
	Finland	Jyväskylä universitet	Samh. kand. (lägre), filosofi
	Finland	Åbo universitet	Pol. kand. (lägre), filosofi
	Norge	Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet	Filosofi - bachelor

Kilde: DAMVAD Analytics 2016.

2.1.2 Studenteroptag

Data er så vidt muligt indsamlet for 2014. Grænsen for udsatte fag er sat ved hhv. 20 optagne for bacheloruddannelser svarende til EQF 6 og 10 optagne for kandidatuddannelser svarende til EQF 7. Akademiske højskoler indgår ligeledes i opgørelsen på samme EQF niveauer. Den nedenstående tabel viser antal humanistiske uddannelser på hhv. bachelor- og kandidatniveau, hvor maksimum for studenteroptag er sat til hhv. 20 og 10.

Tabel 4: Antal uddannelser

Land	Antal bacheloruddannelser med studenteroptag på 20	Antal kandidatuddannelser med studenteroptag på 10	Kommentarer til data
Danmark	78	78	
Norge	171	86	
Sverige	19	36	
Finland	52	58	
Færøerne	1	1	
Island			Ingen data*)
Grønland			Ingen data

Note: *) Tal for Island findes ikke opgjort for optag på uddannelsesniveau, men kun som antal indskrevne studerende.

Kilde: DAMVAD Analytics 2016.

Som det fremgår er der flest udsatte fag i Norge. Dette kan blandt andet forklares med det meget høje antal uddannelsesinstitutioner som de har i Norge. I Danmark, Sverige og Finland er det dog også en anelig mængde uddannelser som kan kategoriseres som udsatte. På Færøerne har det været muligt at identificere 2 uddannelser, mens at det på Island og Grønland ikke har været muligt at finde data der belyser problemet.

Studenteroptag på højere uddannelsesinstitutioner er en kvantitativ indikator på udsatte fag. Ved at måle studenteroptaget på uddannelserne inden for et fagmiljø, kan det indikere størrelsen på faget og sige noget om studenterrekruttering inden for faget.

Der eksisterer ikke en definition på udsatte akademiske fagområder fastsat efter studenteroptag i de nordiske lande. Danmark og Norge arbejder imidlertid med en vejledende kvantitativ grænse på et studenteroptag på 20 studerende, når der bliver talt om små fag. I Danmark er finansieringen af udsatte fag ydermere til dels er knyttet til optag, hvorfor det er relevant at tage udgangspunkt i studenteroptaget, når det gælder definitionen af udsatte fag.

Vi vurderer på baggrund af litteraturstudie og gennemførte interviews, at det vil være passende at sætte en øvre grænse for definitionen af små fag til 20 studerende på bachelorniveau (EQF 6) og 10 studerende på kandidatniveau (EQF 7), da uddannelser med denne volumen især er udfordret på kritiske masse, specielt når der tages højde for potentielt frafald undervejs i uddannelsen. Størrelse på studenteroptag vanskeliggør fastholdelsen af et højt fag- og forskningsmiljø med tilstrækkelig dybde og bredde i de udbudte fag og kurser. Ligeledes kan det være svært at sikre den forskningsfaglige internationalisering og konkurrere på globalt niveau.

En udfordring ved at sætte en kvantitativ grænse på studenteroptag er, at det kan skabe incitament til at reducere antallet af studerende på uddannelsesinstitutionerne. En eventuel støtteordning udelukkende baseret på størrelsen af optag risikerer at skabe en

incitamentskultur, der modarbejder ambitionen om at udvikle bæredygtige og robuste uddannelser. Af denne grund har man for eksempel i Danmark valgt ikke alene at basere den nationale småfagsordning på studenteroptag, men også på fag som, kun bliver udbudt et sted i landet. Finansieringen i den danske småfagsordning er yderligere tilknyttet fagmiljøet frem for de enkelte uddannelser. Dette skyldes, at små uddannelser i forvejen kan være sårbare. I tilfælde af lukning vil støttemidlerne således ikke gå tabt men vil stadig blive investeret i fagmiljøet. Studenteroptaget alene er således ikke tilstrækkelig i definitionen af små fag, men kan stadig give et billede af størrelsen på faget og kan indikere hvilke udfordringer faget kæmper med blandt andet på rekrutteringsområdet. Det er altså disse uddannelser som nedenstående gennemgår på de fire parametre. De anvendte datakilder til dette kapitel kan findes i bilag 2.

I figur 2 er det illustreret hvorledes fordelingen af antal studerende ser ud. I figuren er alle udsatte uddannelser opdelt på hvor mange studerende, uddannelsesinstitutionerne optog i 2014.

Figur 2: Antal optagne/antal uddannelser

Kilde: DAMVAD Analytics 2016, n= 580.

I figuren er uddannelserne inddelt efter antal studerende, og opdelt efter niveau. De grønne søjler er kandidatuddannelser(EQF=7), mens at de blå er bacheloruddannelser(EQF=6). Som det fremgår, er der kun kandidatuddannelser med op til ti optagne studerende, da de herefter falder ud af undersøgelsen jf. definitionen af et udsat fag.

Det fremgår at der er en nogenlunde jævn fordeling af hvor mange studerende, der blev optaget de udsatte uddannelser. Der blev 2014 i gennemsnit optaget 8,7 studerede ud af den fastsatte grænse på 20 bachelorstuderende og 4,4 studerende ud af den fastsatte grænse på 10 kandidatstuderende.

Et meget højt antal uddannelser optræder med et optag på 4 studerende. Det er en tendens, der gør sig gældende for både kandidatuddannelser og bacheloruddannelser. Der er ikke nogen umiddelbar forklaring på hvorfor der er mange uddannelser med netop 4 optagne. Nærmere analyse viser dog at det primært er Danmark, der giver anledning til dette fænomen.¹⁰

I alt blev der optaget 2.856 studerende på udsatte bacheloruddannelser, og 1.116 studerende på kandidatuddannelser. Det giver at samlet optag på 3.972 studerende optaget på udsatte fag i 2014.

På den nedenstående kort er det illustreret hvordan et udsat akademiske fag kan være repræsenteret med meget få studerende på relativt mange institutioner. Det illustrer at der er muligheder for samarbejder på tværs af de små fag. I det konkrete tilfælde er det faget italienske på kandidatniveau, dvs. EQF=7.

Figur 3: Spredning på nordiske universiteter, italiensk

Kilde: DAMVAD Analytics 2016, n= 580.

¹⁰ Det danske optagsdata er diskretioneret således at ingen uddannelser med under 4 optagne er medtaget.

2.1.3 *Frafald*

Et højt frafald kan resultere i små og skrøbelige studiemiljøer, især på kandidatuddannelserne. De udsatte fagområder er udfordret af højt frafald, fordi de studerende har svært ved at gennemskue deres karrieremuligheder eller frygter, at deres uddannelse bliver nedlagt eller slået sammen med andre større uddannelser/fagområder (Danmarks Akkrediteringsinstitution og DAMVAD (2014)).

Der eksisterer ingen fast øvre grænse for hvornår frafaldet på et fag er kritisk, men på enkelte danske og Norske institutioner operer man med en grænse på 30 %. Denne grænse er dog i mange tilfælde relativ, da et frafald på bachelorniveau (EQF 6) godt kan ligge højere, uden at det er problematisk for faget som sådan, men omvendt vil det være yderst kritisk for et kandidatfag (EQF 7), selv hvis frafaldet ligger under de 30 %. En udfordring ved at angive en øvre grænse for frafald i forhold til definitionen af udsatte fag er, at frafald ikke nødvendigvis udgør et lige stort problem i alle de nordiske lande, samtidig med at det vil være situationsbestemt for det enkelte fag.

Data for frafald bygger på den årgang af studerende, som planmæssigt burde havde færdiggjort deres uddannelse i 2014. Som fremhævet ovenfor er datagrundlaget, blandt andre på dette parameter, mangelfuldt. Der må derfor tages forbehold for dette i konklusionerne. Det har kun været muligt at finde specifikke frafalds data i Danmark, mens svenske og norske data er estimeret ud fra antal gennemførte. Se bilag 2 for en præcisering af datas beskaffenhed. Det er en klar anbefaling at opkvalificere data på dette parameter, da det er centralt for at kunne udvikle på uddannelserne fremadrettet.

I figur 3 er de udsatte fag opdelt efter frafaldsandelen. Som det fremgår, har størstedelen af uddannelserne høje frafaldprocenter. Gennemsnittet for alle uddannelser, som har angivne frafaldprocenter, er 28,2 procent. Til sammenligning er den gennemsnitlige frafaldsprocent for samtlige danske bacheloruddannelser (udsatte og ikke-udsatte) 17,3 procent.

Figur 4: Frafald

Kilde: DAMVAD Analytics 2016, n= 114, Frafald er defineret som den andel af årgangen, der planmæssigt færdiggjorde deres uddannelse i 2014, som ikke længere er registreret på uddannelsen.

Figuren viser desuden at der er en ret stor spredning ift. frafaldet: Fra 2 procent (Religion, etikk og samfunn, Masterprogram – Universitet i Agder, Norge) til 92 procent (Kunst og Håndverk – Universitetet i Stavanger, Norge). Der er altså behov for at kigge på den enkelte uddannelse for at kunne give en konkret vurdering af, om der er et problem med frafaldet.

2.1.4 Antal VIP

Det har ikke været muligt at finde tal for videnskabeligt personale (VIP) og deltids videnskabeligt personale (DVIP) opgjort på uddannelsesniveau på tværs af samtlige nor-

diske lande. I Danmark og Norge er antallet af VIP'er for eksempel kun opgjort på institutniveau. Det er derfor kun muligt at sammenligne på tværs af institutioner og lande ved at hæve det organisatoriske niveau til institutniveau.

Det fremgår af interviewene med de nordiske fagministerier, at antallet af videnskabeligt personale ikke indgår i diskussionen om hvad der definerer et udsat fag. Dette betyder imidlertid ikke at antallet af videnskabeligt personale ikke spiller en væsentlig rolle i forhold til hvordan landene forholder sig til problematikken omkring udsatte fag. Den manglende inddragelse af antal VIP i diskussionen af udsatte fag skyldes blandt andet, at der sagtens kan eksistere udsatte fag med en passende VIP-dækning. En afgrænsning, der udelukkende tager udgangspunkt i antallet af VIP'er kan således risikere at udelukke udsatte fag, der har udfordringer på andre områder end dækningen af videnskabeligt personale. Ydermere kompliceres en afgrænsning, der bygger på et vige antal VIP, da undervisningsstaben på de fleste undervisningsinstitutioner vil have undervisningsroller på flere fag/uddannelser og derfor ville skulle tælles med på alle de fag, de bidrager til med undervisningskompetencer.

Vi vurderer på baggrund heraf, at studenteroptag sammen med frafald vil kunne give en mere retvisende kvantitativ afgrænsning af små fag inden for humaniora. Selvom antallet af videnskabeligt personale ikke er en del af definitionen, er det alligevel et parameter der kan være sigende for størrelsen af det faglige miljø, som en uddannelse er en del af. Det har ydermere været problematisk at indhente konsistente data for antal VIP og DVIP. Det har fx ikke været muligt at koble antal VIP og DVIP direkte til den enkelte uddannelse. Det har derfor ikke været muligt at give et samlet billede af, hvor mange videnskabelige ansatte, der er beskæftiget på de udsatte fagområder. Af samme grund har det ikke været muligt at inkorporere det i den definatoriske afgrænsning. Det er ligeledes noget, der kan arbejdes med fremadrettet i opkvalificeringen af datamaterialet på dette område.

2.1.5 *Geografisk spredning af fagudbud*

I nogle af de nordiske lande er der store geografiske afstande mellem uddannelsesinstitutionerne. Dette gælder specielt i Norge, Sverige og Finland. Selvom en akademisk uddannelse bliver udbudt flere steder i landet, kan der derfor for den enkelte studerende (og den virksomhed eller institution, der skal aftage dimittenden) være mange hundrede kilometer til nærmeste institution med det pågældende fag. Den spredte bopætningsstruktur stiller krav til en god balancegang mellem decentralisering, udvikling af stærke faglige miljøer og god anvendelse af ressourcer.

Der kan være tale om fag, som traditionelt set er store fag målt på optag, men som bliver udbudt som små uddannelser, fordi de er repræsenteret på mange forskellige

campusser eller uddannelsesinstitutioner i det pågældende lande. Dette kan føre til overlap blandt de fagområder, som tilbydes på flere af universiteterne. Ligeledes kan små fagområder være ekstra sårbar over for fragmentering og spredning. Det vil derfor være oplagt at tænke SAK samarbejde ikke bare i en ren Nordisk kontekst men også anvende principperne bag SAK samarbejdet i en nationale kontekst. Ofte vil det være den lette løsning frem for at gennemføre samarbejdet på tværs af nationale grænser.

I Sverige er de humanistiske fagområder fordelt på 17 forskellige institutioner. Nedenstående tabel viser antallet af institutioner, de forskellige fagområder under humaniora blev udbudt på ved sommeroptag i 2015. Uddannelserne er kategoriseret manuelt, da datakilden ikke leverer dette.

Tabel 5: Geografisk spredning, Sverige

Sverige	Antal institutioner
Afrikanska studier	1
Arkeologi	4
Asienstudier	3
Baltiska språk	1
Dansvetenskap	1
Engelska	7
Estetik	1
etnologi	3
Europastudier	3
Filmvetenskap	3
Filosofi	2
Genusvetenskap	1
Historia	8
Idéhistoria	3
Journalistik	2
Klassiska studier	3
Kommunikation	5
Konstvetenskap	2
Kulturvetenskaper	7
Kulturvård	1
Latinamerikastudier	1
Litteraturvetenskap	5
Mellanösternstudier	3
Musikvetenskap	2
Nordiska studier och språk	6
Pedagogik	1
Religionsvetenskap	8
Retorik	2
Romanska språk	4
Slaviska språk	1
Språkvetenskap	4
Teatervetenskap	1
Teologi	3
Tyska	5

Kilde: DAMVAD Analytics 2016.

Som det fremgår er det for nogle humanistiske kategorier op til otte forskellige institutioner der udbyder uddannelser inden for det samme område. For nogle af de små sprogfag er det også en del forskellige institutioner der udbyder det. Eksempelvis udbydes tysk på 5 forskellige uddannelsesinstitutioner.

I Norge er de humanistiske fagområder spredt på 39 forskellige institutioner. Her følges datakildes egen kategorisering.

Tabel 6: Geografisk spredning, Norge

Norge	Antal institutioner
Bibliotekarudanning	1
Helsefag	1
Industridesign	1
Masterprogram i lærerudanning	1
Praktisk-pedagogisk utdanning	1
Journalist-/fotoutdanning	2
Døvetolkutdanning	3
Kunsthøgskoleutdanning	3
Visuell kunst	3
Scenekunst	5
Designutdanning	6
Pedagogiske fag	6
Teologi	6
Annet	7
Examen philosophicum	7
Samfunnsvitenskap	8
Utvøende musikkutdanning	13
Historisk-filosofiske fag*)	29

Note: *) Der eksistere ikke data hos NSD-DBH der bryder faggrupperingen Historisk-filosofiske fag yderligere op.

Kilde: DAMVAD Analytics 2016.

I Norge er det ligeledes tydeligt at der for nogle humanistiske områder er stor spredning i hvor de pågældende uddannelser bliver udbudt. Dette er en naturlig konsekvens af at Norge har så mange institutioner som de har. Det giver dog nogle udfordringer ift. de ovennævnte problemstillinger.

Finland har kun en meget overordnet kategorisering fordelt på dagspredning. Som det fremgår af tabel 7 er specielt kategorien "the humanities" bred i denne sammenhæng. Det er derfor svært at bestemme om det udgør et reelt problem i Finland.

Tabel 7: Geografisk spredning, Finland

Finland	Antal
Art and design	2
Education	8
Fine Arts	1
Music	1
The Humanities	8
Theatre and Dance	1
Theology	3

Kilde: DAMVAD Analytics 2016.

I Danmark er de humanistiske fagområder fordelt på maksimalt 5 uddannelsesinstitutioner. Nedenstående tabel viser fordelingen ved sommeroptaget i 2015. Som det fremgår af tabellen er der i Danmark relativt få fag som udbyddes ved én eller to institutioner, mens størstedelen af de fag som med den anvendte definition er udsattefag udbydes på flere institutioner. Uanset Danmarks geografiske størrelse, så er fagudbudenes spredning på institutioner stadig et relevant emne og samtidig et oplagt genstandsfelt for nationalt arbejde med SAK.

Tabel 8: Geografisk spredning, Danmark

Danmark	Antal
Arkæologi	3
Dansk-nordisk sprog og litteratur	5
Digital design og interaktionsdesign	3
Erhvervssprog, kombineret	4
Erhvervssprog, ling.merc.	3
Etnologi	1
Film, teater og musikvidenskab mv.	3
Filosofi	5
Historie	5
Ide- og videnskabshistorie	1
Informationsvidenskab mv.	4
Journalistik og retorik	4
Klassisk sprog og filologi	3
Kommunikation og formidling	5
Lingvistik	2
Litteraturvidenskab	3
Mellemøstens sprog	3
Musikterapi	1
Oldtidssprog	1
Oplevelses-design	3
Religion og religionsvidenskab	3
Romanske sprog	4
Slavisk, østeuropa og balkan	2
Sydøstasiatiske sprog	2
Teologi	2
Vestgermansk	5
Østasiatiske sprog	2
Øvrige sproguddannelser	3

Kilde: DAMVAD Analytics 2016.

2.2 Sammenfatning

Som det fremgår af ovenstående er det på baggrund af det tilgængelige datamateriale muligt at tegne en overordnet karakteristik af de udsatte uddannelser. Både hvor mange der optages på i de forskellige uddannelser, samt hvor mange der falder fra igen. Det er dog ikke muligt at koble andre parametre på de udsatte fag på tværs af de nordiske lande. Det giver et samlet indtryk af et meget lidt oplyst område, på de rent kvantitative parametre. Det tilgængelige materiale gør det muligt at fortage en afgræsning af hvilke uddannelser der indgår i undersøgelsen, men det er ikke muligt at tilføje yderligere viden gennem andre parametre. Det begrænser i høj grad den analytiske indsigt som kan opnås gennem det kvantitative datamateriale. Hvis dette element skal udfoldes mere i fremtidige analyser, vil det derfor være nødvendigt at arbejde systematisk med at opkvalificere og strømline det tilgængelige datamateriale.

3. Styrker og barrierer for nordisk SAK-samarbejde

Dette kapitel præsenterer de eksisterende nationale og nordiske samarbejder, som er identificeret på baggrund af desk research og interview med fagministerier, prodekaner og dekaner samt undervisere, studie- og institutledere. I kapitlet præsenterer vi ligeledes, hvilke styrker og barrierer, vi på baggrund af de indsamlede data finder, gør sig gældende for nordiske samarbejder.

3.1 Fælles karakteristika for udsatte fag på tværs af nordiske lande

Flere studier har undersøgt eksisterende problemstillinger knyttet til små fag og peger på en række udfordringer, som optræder på tværs af de nordiske lande. Flere af disse udfordringer fremhæves ligeledes gennemgående i de afholdte interview. De fælles udfordringer peger på et behov for et større samarbejde på tværs af de nordiske lande for at løse fx udfordringer med kritisk masse, forsknings- og studiemiljøer samt udbud og variation i fag og kurser. De udpegede udfordringer er i det følgende opdelt i temaer.

3.1.1 *Kritisk masse*

Flere studier (Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014, Ad hoc gruppen för SAK 2013, Stjernø-utvalget 2008, Norges Forskningsråd 2016, Göteborgs universitet 2013, Kunnskapsdepartementet 2015a, NIFU 2012) viser, at det er vanskeligt for små og udsatte fag at rekruttere kvalificerede undervisere og forskere samt studerende til små fagområder. Dette har især en stor betydning for lande med geografiske spredte uddannelser. Her kan ændringer i demografi og urbanisering også spille ind for rekrutteringsmuligheder. Samtidig peger konklusionerne på, at det kan være svært at sikre et højt fag- og forskningsmiljø blandt forskere og undervisere på udsatte fag. Mange udsatte fagområder har derfor svært ved at sikre en kritisk masse både, hvad angår un-

dervisere, forskere og studerende. Dette fremhæves også i interviewene (Afdelingsleder på musikvidenskab, Uppsala Universitet; Studieleder på fransk, Stockholms Universitet; Professor på kinastudier, Stockholms Universitet).

Nogle fagområder er yderligere udfordret på brugen af delvist videnskabeligt personale (DVIP) og eksterne undervisere, fordi det ikke er muligt at rekruttere eller fastholde undervisere og forskere. Dette gør miljøerne særligt sårbare over for skift i medarbejderstaben. (ACE Denmark & DAMVAD 2011, Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014, Göteborgs universitet 2013). Derudover har nogle små fagområder udfordringer i forbindelse med kvalitetssikring af de udbudte fag og kurser. Problemstillingerne drejer sig særligt om evalueringsformer, frafalds- og dimittendundersøgelser, fordi de mangler ressourcer til at gennemføre disse processer (ACE Denmark & DAMVAD 2011, Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014).

3.1.2 Økonomi og ressourcer

Det kan være omkostningsfuldt at opretholde og drive små uddannelser. Det er ofte de større uddannelser, som finansierer de mindre uddannelser. De små fag anvender mange timer målt pr. studerende til administration og undervisning, hvilket er med til at svække forskningsbaseringen på uddannelsen og i undervisningen (Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014, Ad hoc gruppen för SAK 2013; Lektor, Fransk, Aarhus Universitet). Dette kan især få en betydning for små studiesteder i tyndtbefolkede områder, der ikke kan udnytte de samme stordriftsfordele som på større institutioner. Få undervisere og minimumsbegrænsninger på fagtilmelding betyder samtidig, at det kan være svært at tilbyde den samme variation og volumen i antallet af kurser, som man kan på større uddannelser (Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014, Stjernø-utvalget 2008, Kunnskapsdepartementet 2015a).

3.1.3 Studiemiljø

Det kan være vanskeligt at fastholde studerende, når studiemiljøet er småt og skrøbeligt, hvilket resulterer i højt frafald. Det gælder især på kandidatuddannelserne. De udsatte fagområder er udfordret på højt frafald, fordi de studerende har svært ved at gennemskue deres karrieremuligheder eller frygter, at deres uddannelse bliver nedlagt eller slået sammen med andre større uddannelser/fagområder (Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014, Lid 2014). Derudover er små og udsatte uddannelser typisk kendetegnet ved få undervisningstimer, og de er derfor i høj grad præget af selvstudie, hvilket stiller høje krav til de studerendes evne til at strukturere deres studie. På den anden side kan nærheden mellem de studerende og forskere være

en fordel i små fagmiljøer, da det medfører en tættere kontakt, mere personlig dialog og direkte interaktion. Dette bringer desuden de studerende tættere på den forskning der bedrives (ACE Denmark & DAMVAD 2011, Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014).

3.1.4 *Internationalisering*

De større krav til internationalisering kan desuden være en udfordring for små og udsatte fagområder, der kan finde det vanskeligt at profilere sig internationalt. (Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014, Ad hoc gruppen för SAK 2013, Lid 2014, Stjernø-utvalget 2008, Kunnskapsdepartementet 2015a, NIFU 2012).

På baggrund af de fælles karakteristika og udfordringer som gør sig gældende for små fag på tværs af de nordiske lande, kan der være mange fordele i at samarbejde og arbejdsdele både nationalt og på tværs af de nordiske lande. I det følgende diskuteres styrkerne ved nordisk samarbejde.

3.2 *Styrker ved nordisk samarbejde*

Det foregående afsnit identificeret en række fælles karakteristika ved udsatte fag på tværs af Norden. På baggrund af disse fælles karakteristika, fremhæves det i interviewene med prodekaner og dekaner, at der er en række potentialer og styrker ved nordisk samarbejde. Disse fremhævede pointer støttes ligeledes af tidligere erfaringer og studier. Dette præsenteres i det nedenstående.

Større bredde og tyngde i faget: SAK-samarbejde kan styrke de udsatte fag ved at forøge adgangen til kvalificerede undervisere og forskere samt forstørre volumen på puljen af studerende (Göteborgs universitet 2013; Kunnskapsdepartementet 2015a; Ad hoc gruppen för SAK 2013; Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014; Stjernø-utvalget 2008; Afdelingsleder på musikvidenskab, Uppsala Universitet; Studieleader på klassisk filologi, Oslo Universitet; Professor på kinastudier, Stockholms Universitet). Gennem lærerudveksling kan institutter tiltrække eksterne undervisere, hvilket gør miljøerne mindre sårbare over for skift i medarbejderstaben (Göteborgs universitet 2013; Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014). Større pulje af undervisere og studerende muliggør desuden en større variation og volumen i antallet af kurser (Göteborgs universitet 2013; Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014; Kunnskapsdepartementet 2015a; Ad hoc gruppen för SAK 2013; Stjernø-utvalget 2008; Institutleder på litteraturvidenskab, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet;

Studieleder på filosofi, Syddansk Universitet; Studieleder på østeuropastudier, Lund Universitet). Dette pointeres ligeledes i forskellige udvalg og rapporter.

Fagudvikling: Samarbejde sikrer, at de udsatte fag fortsat udvikler sig inden for nye områder og holder sig opdaterede på ny viden på området. Det forstørker fagenes kapacitet til at ekspandere forskningsområderne og stimulerer nye tilgange til faget (Instituttleder på litteraturvidenskab, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet; Studieleder på klassisk filologi, Oslo Universitet). Derudover giver samarbejde institutionerne mulighed for at bevare fagkompetencer som forskningsmæssigt er nyttigt. Samarbejde samler styrker og kompetencer fra forskellige institutioner, men sikrer samtidig spredning af kompetencer, så de ikke kun er samlet på én institution. Det kan være med til at forhøje kvaliteten af uddannelserne og give studerende den nyeste viden på området (Professor på Kinastudier, Stockholms Universitet). Disse pointer fremhæves i følgende: Stjernø-utvalget (2008), Ad hoc gruppen för SAK (2013), Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD (2014), Kunnskapsdepartementet (2015a) og NIFU (2012).

Økonomiske gevinster ved stordriftsfordele: De små fag anvender relativt mange timer til administration og undervisning, hvilket er med til at svække forskningsbaseringen på uddannelsen og i undervisningen. Ved at koncentrere de udsatte fag formindskes administrationsomkostningerne (Lektor på fransk, Aarhus Universitet). Dette fremhæves også i flere studier (Gaia Consulting 2015, Stjernø-utvalget 2008), der viser, at pooling af ressourcer gennem samarbejde på tværs af landene skaber økonomiske gevinster, både når det kommer til forskning og undervisning. Imidlertid bliver der i nogle af interviewene påpeget, at samarbejde kan blive dyrt, hvis der er meget administrativt arbejde forbundet med etableringen og driften af samarbejdsaftalerne (Studieleder på Universitetet i Oslo).

Netværk på tværs af de nordiske lande: SAK-samarbejde skaber netværk universiteterne imellem, som kan gavne undervisningen og fagmiljøet gennem udveksling af viden og forskning (Studieleder på Klassisk filologi, Oslo Universitet; Lektor på studier i vikingetid og norrøne emner, Aarhus Universitet). I den forbindelse nævner førstelektor på musikvidenskab på Norges musikkhøgskole, at en overordnet styrke ved SAK-samarbejde er, at de store institutioner kan vidensdele til de små gennem fagnetværket, hvilket virker fagudviklende for de små uddannelsesinstitutioner og er med til at øge kvaliteten og fagligheden på uddannelserne. Et studie foretaget for Nordforsk (Gaia Consulting 2015) viser ligeledes, at der er positive effekter af vidennetværk, der kan etablere personlige kontakter og tillid institutionerne imellem.

Øget internationalisering: SAK-samarbejde kan bidrage til at forstærke udsatte fags internationale profilering og bevare fagkompetencer som forskningsmæssigt er nyttigt

inden for faget. Institutleder for Allmenn litteraturvitenskap på Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet fremhæver, at SAK-samarbejde kan være med til at styrke internationaliseringen ved at sende studerende rundt i de nordiske lande. Derudover kan SAK-samarbejde bidrage til at gøre fagene mere synlige internationalt (Dekanen på Faculty of Arts, Helsinki Universitet). Dette fremgår også af studier, der finder, at samarbejde kan være med til at forøge den internationale konkurrencedygtighed (Gaia Consulting 2015, Stjernø-utvalget 2008, Stjernø-utvalget 2008, Ad hoc gruppen för SAK 2013, Kunnskapsdepartementet 2015a).

Nordisk merværdi: De nordiske lande har en række fællestræk. Landene deler fælles nordiske værdier og kultur inden for uddannelsesområdet, ligesom at de møder en række fælles udfordringer inden for udsatte fag. Det er derfor oplagt, på tvær af Norden at samle sig om at styrke den nordiske kompetence og konkurrenceevne også inden for de udsatte humanistiske fag. De nordiske lande har et stærkt fællesskab, og det nordisk SAK-samarbejde kan være med til at bevare de nordiske sprog og kulturer samt styrke nordiske kompetencer (institutlederen på Allmenn litteraturvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet). En samlet nordisk indsats vil skabe synergier som ikke vil være mulige i en isoleret national indsats.

3.3 Hvad udfordrer et samarbejde?

Der er en række parametre der har betydning for etablering af SAK-samarbejder. På baggrund af interviewene med dekaner og prodekaner har vi identificeret en række udfordringer, der gør sig gældende for især udsatte fag. Samarbejde medfører en grad af forpligtelse, der begrænser fagene manøvreedygtighed, idet instituttet forpligter sig på at udbyde den pågældende uddannelse uanset hvor mange studerende, de har. Det kan således være mere attraktivt for de små fagområder at arbejde på udvidelse af deres fagområde, fremfor at indgå i forpligtende samarbejde, specielt hvis det betyder at give afkald på noget. Derudover fremhæver prodekanen for uddannelse på humaniora på Københavns Universitet, at det kan være svært at udfolde SAK-samarbejde på udsatte fag, da det kan være svært og omkostningsrigt at mobilisere få studerende.

SAK-samarbejde kompliceres desuden af institutionernes egeninteresser. Det påpeges i interviewene (bl.a. med studielederen fra filosofi, SDU), at undervisere kan være tilbøjelige til at prioritere deres eget faglige netværk inden for institutionen frem for tværnordiske samarbejder på grund af konkurrenceforhold og arbejdspress. Flere studie- og institutledere samt dekaner oplever, at der lige nu er høj prioritering af rekruttering og fastholdelse af studerende, hvorfor samarbejdsaftaler ikke står højt på dagsordenen.

I det følgende gennemgås de generelle udfordringer ved SAK-samarbejde, som er trådt frem i interviewene og ved gennemgangen af eksisterende erfaringer.

3.3.1 *Forskellige nationale rammer*

Der er en række forhold der vanskeliggør nordisk samarbejde. Først og fremmest er de nordiske lande indordnet nationale rammer, som betyder, at der er forskellige regler om fx akkreditering, som gør sig gældende på tværs af de nordiske lande (Norden 2015, Gaia Consulting 2015, Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014, Ad hoc gruppen för SAK 2013). Større samarbejde på tværs af de nordiske lande forudsætter, at de nationale krav om akkreditering ensrettes og lempes, da de nationale akkrediteringskrav på nuværende tidspunkt vanskeliggør et større samarbejde. Det er ressourcekrævet at gennemgå akkreditering af nye uddannelser, og det sætter ofte begrænsninger på universiteternes ønsker om at udvikle nye uddannelser sammen eller blot videreføre allerede akkrediterede eksisterende uddannelser (Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD 2014).

Det fremhæves i interviewene, at de nationale akkreditering- og kvalitetssystemer kan være en hindring for nordisk samarbejde. Studie- og institutleder for Institut for Kommunikation og Kultur fra Aarhus Universitet påpeger, at administrationen omkring etableringen af nye fælles uddannelser og de udviklede regler på området er en hindring for SAK-samarbejde. Allmenn litteraturvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet påpeger, at administrationen er vanskelig, og det er tidskrævende at have SAK-samarbejde. Den ansvarlige medarbejder for administrationen skal kende til alle samarbejdsinstitutionernes studieopbygning, studieordninger etc. Det er meget krævende og kan fylde en halv til en hel stilling at tage vare på dette ifølge institutlederen. Prodekan for uddannelse på Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet nævner ligeledes, at det norske kvalitetssystem er udfordrende for samarbejde på tværs af Norden. For at samarbejde kan lykkes fremhæver flere prodekaner, at der er behov for stærkere administrative rammer. Dette skyldes, at etablering af samarbejder er tidskrævende og kræver meget planlægning. Institutleder, Der skal således afsættes mange administrative ressourcer til at etablere SAK-samarbejder.

De internationale samarbejder er udfordret af institutionsspecifikke bestemmelser (DAMVAD 2014 og interview med dekaner/prodekaner):

- Forskelle i termin/semesterstruktur (akademisk kalender).
- Forskelle i ECTS-vægtning af større opgaver samt totalt studieprogram.
- Eksamensform (med eller uden censor eksempelvis).
- Optagelsesprocedurer og -tidspunkt.
- Karakterskala.
- Interne procedurer for kvalitetssikring.

Derudover kan der på institutionerne være forskellige bekendtgørelser, studiekulturer, undervisningstraditioner og sprog. Dette gælder ifølge prodekanen fra Aarhus Universitet lige så meget inden for Norden som uden for Norden. Prodekanen fra Universitetet i Tromsø – Norges arktiske Universitet fremhæver, at jo mere konkret et samarbejde er, jo vanskeligere bliver det, da hvert institut har sin egen måde at gennemføre faget på. Disse praktiske barrierer gælder ligeledes ved forskningssamarbejder, hvor forskelle i traditioner og måder at arbejde på, koordination af aktiviteter samt forskningsfokus og -interesse bliver nævnt som udfordringer (Gaia Consulting 2015).

På trods af de forskellige uddannelsessystemer oplever prodekanen for undervisning fra Universitetet i Oslo, at de fleste praktiske problemer kan løses med gode relationer og motiverede ansatte. Samarbejde om at udveksle studerende medfører sjældent praktiske vanskeligheder, når det kommer til at sende studerende på sommerskole eller et udvekslingsophold. Det bliver imidlertid mere kompliceret, når det drejer sig om etableringen af joint degrees, da studieopbygningen skal godkendes af alle parter. Dette bekræftes af Adjunkt på Københavns Universitet der fremhæver, at engagerede undervisere ofte kan bære et uformelt samarbejde fremad. Et eksempel på dette er samarbejdet om Østeuropæiske studier mellem Københavns Universitet og Lunds universitet (se case beskrivelse i kapitel 6). Udover de forskellige studieordninger og undervisningstraditioner kan sproget ligeledes være en udfordring. Succesfuldt samarbejde fordrer i høj grad, at der udbydes kurser på engelsk (Prodekan, University of Helsinki og Dekan, Language and Literature, Færøernes Universitet). Det virker imidlertid til at den største udfordring for de nordisk joint degree programmer er de ændringer

der er foretaget forhold til studerende fra lande uden for EØS samarbejdet. Ændringerne har betydet at det studieafgiften er steget markant, hvilket igen har resulteret i en nedgang i antal ansøgere.¹¹

3.3.2 *Manglende finansiering*

De nordiske lande har forskellige bevillingsordninger, hvor der især er forskel på institutionernes fordeling mellem bevilling til uddannelse og forskning, ligesom der er forskel på andelen af basisbevilling, resultatbaserede bevillinger og konkurrenceudsatte midler. En sådan udfordring kan spænde ben for et større samarbejde på den korte bane, da institutionerne belønnes økonomisk på forskellige parametre. Institutionerne kan således have forskellige mål og strategier, som SAK-samarbejde kan stå i vejen for, da samarbejde kræver indbyrdes tilpasning. Igen vil det forudsætte aftaler, overenskomster eller ensretninger af systemer, førend universiteterne bliver motiveret og ser merværdien i at indgå SAK-samarbejde.

Joint programmer er relativt dyre at udvikle og gennemføre, fordi der er mange startomkostninger forbundet med selve etableringen (DAMVAD 2014, 2013). Ikke alene kræver det mange ressourcer i form af tid og økonomi i begyndelsen at "frikøbe" undervisere og administrativt personale til at udvikle selve forløbet, men der er også en række driftsomkostninger ved Joint programmer, som er dyrere end traditionelle udvekslingsaftaler. Samarbejdsinstitutionerne skal løbende koordinere og tilrettelægge undervisningen, pensumlister, læringsmål mv., og det er noget mere ressourcekrævende at gøre på tværs af landegrænser, end hvis forløbet kun havde fundet sted i et af de nordiske lande grundet de forskellige nationale love og administrative rammer.

Der gives i dag ikke øremærkede bevillinger til udvikling af Joint programmer i de enkelte nordiske lande, hvorfor uddannelsesinstitutionerne således skal afsætte midler hertil fra deres samlede bevilling eller alternativt søge fx EU-midler, hvis der er tale om samarbejder mellem EU-lande. Der kan dog hentes Nordiske midler fra Nordic Master programmer til udviklingsfasen af joint programmer. Udover de økonomiske udfordringer er der en række juridiske forhold såsom det særlige danske krav om mobilitetsbalance ved udvekslingsophold samt begrænsninger vedrørende brug af udlandsstipendieordningen og samarbejde med betalingsinstitutioner, der i dag gør det mere vanskeligt for de danske universiteter at samarbejde med udenlandske uddannelsesinstitutioner om Joint programmer (DAMVAD 2014, 2013).

¹¹ Nordic Master Programme – Legal and administrative obstacles, Norden (2015), TemaNord2015:528.

Nordisk Ministerråd gir engangsbevillinger til etablering af Nordic Master programmer. Det har betydet, at fagene var tvunget til at finde en bæredygtig finansieringsmodel der kunne holde uddannelsen kørende over en længere periode. Ifølge en lektor på KU, kan det reducere motivationen til at putte energi i samarbejdet, da de ansatte ikke altid ved, om uddannelsen har mulighed for at fortsætte på længere sigt. Nordisk Ministerråd har i den seneste ansøgningsrunde til Nordic Master programmer åbnet op for en støttemodel, hvor Nordic Master programmer kan søge om midler over en længere periode, helt op til 5 år, hvilket kan give øget sikkerhed omkring finansieringen. Sikkerhed for finansieringen har afgørende betydning for, at de parter, der er involveret i samarbejdet, motiveres til at lægge de fornødne kræfter i at holde samarbejdet kørende.

Manglende finansiering og de forskellige finansieringsmodeller landene imellem nævnes som en udfordring i flere af interviewene. Der er stor konkurrence om de studerende, hvorfor det i flere tilfælde ikke betragtes som gunstigt for institutionerne at sende de studerende på andre institutioner, da der ikke er økonomiske gevinster forbundet. Der skal således være økonomisk fordelagtigt for alle samarbejdspartnere, for at det vurderes som givtigt at etablere et samarbejde (Studieleder, Antikk kultur og klassiske språk, Universitetet i Oslo; Dekan, Faculty of Arts, Helsinki Universitet). Instituttleder på Allmenn litteraturvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet påpeger, at alle norske universiteter er pålagt at spare, hvorfor samarbejde ofte ikke kommer i førsteprioritet. Prodekan fra University of Helsinki og prodekan fra Universitetet i Tromsø – Norges arktiske Universitet fremhæver, at det er svært at finde finansiering for nordiske samarbejder. Hidtil har det være sådan at institutionerne gennem Nordic Master Program har haft mulighed for at søge om, at få en stor engangsbevilling til at etablere samarbejdet og lægge fundamentet for programmet. Det har imidlertid ændret sig så Nordisk Ministerråd i den seneste ansøgningsrunde til Nordic Master programmer har åbnet op for en støttemodel, hvor der inden for Nordic Master programmer kan søge om midler til en periode på helt op til 5 år. Dette kan give øget sikkerhed omkring finansieringen af de fællesaktiviteter. Sikkerhed for finansieringen har afgørende betydning for, at de parter, der er involveret i samarbejdet, motiveres til at lægge de fornødne kræfter i at holde samarbejdet kørende. Under Erasmus+ programmet gives finansiering som mindre bevillinger der strækker sig over en tre årig periode. Studie- og instituttleder på Aarhus Universitet samt lektor på Københavns Universitet påpeger, at SAK-samarbejde på nationalt plan har den udfordring, at der ikke eksisterer finansieringsprogrammer tilsvarende de nordiske og europæiske programmer på nationalt plan. Det har således indtil nu været sværere, at etablere joint degrees på nationalt niveau. Prodekanen på Aarhus Universitet fremhæver, at det er vigtigt, at man løser de udfordringer, som små fag står overfor, ved at se på muligheder for at lave joint degrees nationalt. Dekanen fra Stockholms universitet påpeger ydermere, at budgetfordelingen kan være vanskelig ved SAK-samarbejder.

3.3.3 *Koncentration*

I interviewene træder det frem, at det ofte er svært at gennemføre koncentration af fag, da det i højere grad møder modstand fra universiteterne sammenlignet med samarbejde og arbejdsdeling. I Finland har der været mange eksempler på koncentration. Der har i det senere år været et stort fokus på koncentration gennem en profilering af universiteterne, der hver har deres spidskompetencer. I Norge har der ligeledes været en national koncentrationsproces i gang. Prodekanen for undervisning på Universitetet i Oslo fremhæver, at det kræver en stærk vilje i det konkrete fagmiljø, for at koncentration kan lykkes. Fagmiljøerne må prioritere på et nationalt niveau. Udfordringen er, at en koncentration medfører lukning af fagmiljøer på universiteterne, hvilket kan lede til uenighed om prioriteringen af fag, da der er nogle fag som er mere populære at drive end andre. Ligeledes kan der være interne interesseforhold på institutterne som vanskeliggør koncentration.

Prodekanen fra Aarhus Universitet påpeger, at koncentration er vanskeligt, da mange studerende, som flytter til København, vælger at blive i byen efter dimission. Det kan derfor være svært at dække jobbehov i hele landet, hvis man udelukkende koncentrerer fagene et sted. Prodekanen fra Universitetet i Oslo samt Dean of The Faculty of Humanities fra Stockholms Universitet pointerer, at en utilsigtet konsekvens af koncentration kan være, at hvis et fag lukker, er det ikke sikkert at den studerende flytter med faget, men i stedet vælger et andet studium. Dette fremhæves ligeledes af studielederen på klassiske sprog fra Antikk kultur og klassiske språk på Universitetet i Oslo, der påpeger, at norske studerende typisk vælger det universitet, de bor tæt på, da de ikke har lyst til at rejse efter faget. Man kan således sætte spørgsmålstejn ved, om der opnås den ønskede effekt af koncentration. På den anden side argumenterer studielederen fra Aarhus Universitet for, at mange af de studerende som vælger at læse et snævert og udsat fag, typisk er dedikerede og indstillet på at være nødsaget til at flytte med faget grundet dets størrelse. Indholdet af faget kan således have betydning for de studerendes villighed til at flytte.

Dekanen på School of Humanities fra University of Iceland fremhæver, at der er mange fag, som universitet ikke kan udbyde grundet dets størrelse, hvorfor studerende må studere fagene i andre nordiske lande. Fremfor, at alle udsatte fag er nødsaget til at lukke grundet den faldende studentertilgang, påpeger prodekanen, at det kan være nødvendigt på ministerielt niveau at organisere koncentration af de udsatte fag, så de kan overleve. På Københavns Universitet er man ligeledes i gang med at slå en række udsatte fag sammen, for at gøre fagene økonomisk bæredygtige. Prodekanen nævner i den forbindelse, at det kan være nødvendigt at lave en fælles nordiske strategi for, hvordan man kan samle udsatte fag et sted i Norden og forsyne de pågældende universiteter med tilstrækkelig økonomi, fremfor at fagene ligger spredt. Dekanen fra Stockholms universitet

påpeger, at så længe der ikke er nogen central styring fra de nordiske regeringer, er det meget vanskeligt at samarbejde. Dels fordi det er uklart, hvem der ejer ansvaret for administration og dels hvordan budgettet fordeles.

På trods af at der er en række styrker og fordele ved SAK-samarbejde inden for udsatte fag, er der stadig mange barrierer som skal imødekommes. I det følgende fremhæves erfaringer fra tidligere nordiske SAK-projekter.

3.4 Erfaringer fra nordiske SAK-projekter

Erfaringen indsamlet fra denne undersøgelse peger på, at samarbejde er den letteste SAK-model at etablere, især i en mere uformel form, mens arbejdsdeling og koncentration er vanskeligere grundet institutionernes egeninteresser. Fagene udviser i højere grad skepticisme over for arbejdsdeling og især koncentration, da de risikerer at afgive noget af faget ved disse typer af SAK-samarbejder. På baggrund af de gennemførte interview viser det sig imidlertid, at samarbejde heller ikke altid forløber problemfrit, da der også er en række udfordringer knyttet til denne type SAK-model. Samarbejde lykkes typisk, når der er gode regulative og administrative rammer, som danner grundlag for samarbejdet jf. casen for østeuropastudier i afsnit 4.2. Ligeledes er der større chance for at samarbejde bliver succesfuldt, når der er fagentusiaster bag etableringen af samarbejdet. Etableringsomkostningerne ved samarbejdsaftaler bliver af institutionerne fremhævet som en udfordring. Investeringen i nordisk samarbejde kan imidlertid være med til at redde de udsatte fag og sikre økonomisk bæredygtighed på fagene på langt sigt. Selvom de interviewede fag ser potentialet i at nordisk SAK-samarbejde kan være med til at sikre de udsatte fags overlevelse, kan der på institutionerne spores en modvilje til at indgå i samarbejde. Hvis ikke institutionerne vælger at investere i langsigtede bæredygtige løsninger, kan konsekvensen imidlertid blive lukning af faget.

Kunnskapsdepartementet i Norge har siden 2010 tildelt midler til SAK-projekter både nationalt og i Norden. Der er blevet givet bevillinger til en række nationale samarbejder i udsatte humanistiske fag såvel som etablering af nordiske samarbejder, især inden for sprogfagene. Erfaringerne fra disse SAK-projekter viser på samme vis som nærværende undersøgelse, at samarbejder mellem nordiske institutioner er relativt lette at etablere og typisk forløber mere succesfuldt end etablering af arbejdsdeling og koncentration. Nordisk samarbejde har gode forudsætninger for at lykkes, da der er mindre intern konkurrence om fx rekruttering af studerende sammenlignet med nationale institutioner (Nasjonalt fakultetsmøte for humanistiske fag 2014). Koncentration nationalt og på tværs af de nordiske lande kræver derimod en anden organisering og

andre virkemidler. Der skal typisk langsigtede processer og store ændringer til, før faglig koncentration lykkes, hvorfor det har været sværere at opnå koncentration gennem SAK-projekter. Dette vanskeliggøres bl.a. af institutionernes ønske om autonomi og de interne konkurrenceforhold. Ligeledes kan forskellig organisering af studier kan være en barriere for etablering af SAK-samarbejder.

Nasjonalt fakultetsmøde for humaniora (2014) konkluderer, at der er der en række organisatoriske faktorer, som har en betydning for, hvorvidt SAK-samarbejder bliver succesfulde. Først viser erfaringerne fra SAK-projekterne, at bilateralt samarbejde har større chancer for at lykkes, da det er nemmere at sikre at begge parter interesser bliver dækket. Dernæst kan undervisningssamarbejde med fordel bygges på forsknings-samarbejde, da tidligere samarbejdserfaringer kan lette processen til etablering af nye samarbejder. Kontinuitet over tid spiller også ind, da ledelsesskift kan vanskeliggøre SAK-projekternes gennemførelse. Endelig er administrativt samarbejde og institutionel forankring er en forudsætning for SAK-projektets succes.

4. Cases

I nærværende undersøgelse har vi gennemført en række interview med prodekaner og dekaner på humanistiske fakulteter på tværs af Norden. Interviewene har givet viden om eksisterende nationale og nordiske SAK-samarbejder inden for udsatte fag samt belyst styrker og svagheder ved disse samarbejder. På baggrund af interviewene og den indledende desk research har vi identificeret en række samarbejdsmodeller, som størstedelen af samarbejdstyperne falder under. Ud fra den opnåede viden fra interviewene og desk research har vi udvalgt fire cases, som ligeledes præsenteres i dette kapitel. De fire casestudier er udvalgt for at undersøge brugbarheden af forskellige typer af SAK-samarbejder i dybden.

4.1 Samarbejdsmodeller

I interviewene med prodekaner og dekaner er der især fire typer af samarbejde som kan identificeres på tværs af universiteterne. Dette er følgende:

- Kursussamarbejde (samarbejde).
- Samarbejde om sprogfag med universiteter i det land, hvor sproget tales (samarbejde).
- Fælles kandidatuddannelse (arbejdsdeling).
- Koncentration (koncentration).

Den første type samarbejde er den letteste at etablere, da ingen af samarbejdspartnerne afgiver noget af faget ved at indgå i samarbejdet. Kursussamarbejde bevarer fag- og forskningsmiljøet på samarbejdsinstitutterne. Denne type samarbejde har fokus på fagudveksling og er derfor lettere at finde tilslutning til både nationalt og på tværs af de nordiske lande. Ligesom der er oplagte faglige og studiemæssige gevinster i form af større og brede kursusudbud samt et potentielt forskningsfagligt løft. Et eksempel her på er det Fælles Nordic Master Programme "Studier i vikingetid og norrøne emner" se case beskrivelse i afsnit 4.2. Ifølge studie- og institutleder for Institut for Kommunikation og Kultur på Aarhus Universitet har fælles kursussamarbejder imidlertid begrænset økonomisk effekt, da det kræver meget planlægning og tid.

De fag, der falder ind under vores definition af udsatte fag, består hovedsageligt af sprogfag, hvorfor det er oplagt at samarbejde med det land, hvor sproget tales. I interviewene fremhæves det, at det typisk foregår, ved at sende studerende på et udlandsophold for at styrke deres sprogkundskaber samt forståelse for kulturen og historien i det pågældende land. På sprogfag, hvor sproget tales uden for Norden, vil det derfor være mindre oplagt at etablere nordisk samarbejde. Med mindre der ville kunne etableres fællesnordiske programmer for udveksling af studerende, som det er tilfældet i den senere omtalte case for kinastudier jf. afsnit 4.2.

Samarbejder om en fælles kandidatgrad stiller krav til de studerende om at tilbringe hele semestre på forskellige universiteter. Et eksempel er Erasmus Mundus programmer, der støtter de studerende med mobilitetsmidler, når de tager et semester i udlandet. Denne type samarbejde skaber et mobilitetskrav over for de studerende, som skal være villige til at flytte rundt. Til gengæld kan det være en styrke for de studerende i et beskæftigelseshenseende, at de opnår kendskab til forskellige miljøer og internationaliseres.

Endelig er der koncentration, hvorigennem uddannelsesinstitutionerne kan profilere sig med udgangspunkt i deres styrkepositioner. Koncentration kan være med til at øge tilgangen af studerende samt sikre et stærkere fagmiljø og højere kvalitet på de universiteter, hvor de koncentrerede fag tilbydes. Derudover kan koncentration sikre økonomiske bæredygtige fag.

4.2 Udvalgte cases

Vi har i samarbejde med hhv. studielederen og institutlederen fra Institut for Kommunikation og Kultur på Aarhus Universitet udvalgt en række best practice modeller for SAK-samarbejde. På baggrund af desk research samt interview med dekaner og prodekaner på 10 nordiske universiteter viser det sig, at der på nuværende tidspunkt eksisterer meget få SAK-samarbejder mellem fag, som falder ind under vores definition af udsatte fag. Som følge heraf vil de udvalgte best practice modeller bestå af både udsatte og ikke-udsatte fag. I det følgende præsenteres de fire udvalgte modeller på velfungerende SAK-samarbejder på tværs af de nordiske lande.

Østeuropastudier er et eksempel på samarbejdsmodellen kursussamarbejde. Samarbejdet er drevet af Københavns Universitet og Lunds Universitet og bærer præg af et mere løst samarbejde på bachelorniveau, mens der er ambition om et mere etableret samarbejde på kandidatniveau. Dette er hensigtsmæssigt, da studiestrukturen på kandidatniveau typisk er mere fleksibel end på bachelorniveau, og det derfor er mere oplagt at etablere nordisk samarbejde på det niveau. Studentervolumen på kandidaten er typisk mindre end på bacheloren, hvilket gør faget mere udsat på kandidatniveau.

Tabel 9: Viking and Medieval Norse Studies (Studier i vikingetid og norrøne emner)

Fagområde	Viking and Medieval Norse Studies (Studier i vikingetid og norrøne emner)
Lande	Danmark, Island og Norge
Institutioner	University of Iceland (HI), Aarhus Universitet (AU), Københavns Universitet (KU) og University of Oslo (UiO)
Målgruppe	MA-studerende
Samarbejdstype	Fælles Nordic Master Programme, Eksempel på samarbejde og arbejdsdeling i SAK
Opstart	2010
Organisering	Viking and Medieval Norse Studies er en international engelsksprogede 2-årig kandidatuddannelse. De første to semestre finder sted på University of Iceland i Reykjavík, mens de studerende kan tage fag på AU, KU eller UiO på det tredje semester. På fjerde semester skriver de studerende speciale på HI eller UiO. Alt efter hvor de studerende vælger at tage deres tredje semester får de enten en fællesgrad fra HI og UiO eller en grad fra HI med supplerende diplom fra AU eller KU.
Styrker	<p>Viking and Medieval Norse Studies tager afsæt i en fælles skandinavisk kultur og giver derfor en god grund for fælles skandinavisk samarbejde. To af samarbejdsinstitutionerne, the Árni Magnússon Institute for Icelandic Studies i Island og the Arnarnagæan Institute på KU, deler desuden den største samling af islandske manuskripter fra middelalderen.</p> <p>Uddannelsen kan trække på ekspertise på tværs af de fire tilknyttede nordiske universiteter inden for områderne: Norrøne litteratur, lingvistik, historie, tekstmæssige kritik, palæografi, runologi, folkløse, religion, kunst og arkæologi. Samarbejdet betyder, at uddannelsen har mulighed for at tilbyde flere kurser til de studerende samt trække på gæsteforelæsere fra de nordiske lande.</p> <p>Samarbejdet gør det muligt at opretholde et snævert fagområde, som kun kan lade sig gøre, når de fire universiteter samarbejder og supplerer hinanden. Samarbejdsaftalen tilbyder de studerende et forskningsprogram på internationalt niveau med de mest kompetente undervisere.</p> <p>Samarbejdspartnerne vurderer, at samarbejdet har været en kæmpe succes. Ingen af universiteterne vil kunne have udbytte en international uddannelse af tilsvarende kvalitet alene.</p>
Udfordringer	<p>Samarbejdet er udfordret af forskellige bekendtgørelser landene imellem. Grundet de danske akkrediteringskrav er KU og AU ikke fuldgældige medlemmer af samarbejdet ligesom UiO og HI, men i stedet associerede partnere. Dette skyldes at et af akkrediteringskriterierne er, at der skal være udsigt til, at de studerende har jobmuligheder på det danske arbejdsmarked. Dette er vanskeligt at sikre, da der er tale om et snævert fag. Til gengæld behøver det ikke jobmæssigt at være en udfordring for internationale studerende, der ønsker at søge job i andre lande. Ligeledes betyder fagets lille volume, at det er svært at få uddannelsen akkrediteret. Kravene er således tilpasset en dansk kontekst men ikke særlig hensigtsmæssige i etableringen af en international uddannelse.</p> <p>Dette giver ifølge HI en strukturel ubalance i programmet, idet de studerende kun kan tage ét semester i Danmark, og ikke to, hvilket er muligt i Oslo. AU opfatter dette som en udfordring, men ikke noget, der har betydning for studenterfordelingen på tredje semester.</p> <p>Derudover opkræver Oslo og HI ikke studieafgift. Dette gælder både for nordiske og internationale studerende. I Danmark skal studerende uden for EU imidlertid betale for programmet, i tilfælde af at de får en joint degree. Dette vil betyde, at det er meget mere attraktivt for studerende uden for EU at vælge at studere de steder uden studieafgift, hvilket kan udfordre balancen mellem samarbejdspartnerne.</p> <p>Etableringen af en fælles uddannelse kræver desuden mange ressourcer og et stort stærkt administrativt setup. De interviewede er overraskede over, hvor stort administrativt arbejde samarbejdet kræver. Lektor fra Aarhus Universitet giver desuden udtryk for, at det lave antal studerende er en lokal udfordring, der kan blive afgørende for om AU kan fortsætte samarbejdet.</p>

Kilde: http://english.hi.is/viking_and_norse_medieval_studies/viking_and_medieval_norse_studies og interview lektor fra Aarhus Universitet, professor fra University of Oslo og studieleder på University of Iceland.

Viking and Medieval Norse Studies er ifølge studie- og institutlederen på Aarhus Universitet båret af fagentusiaster og gode internationale partnere. Samarbejdet er ikke opstået på initiativ fra ledelsen, men kommer fra bunden med et ønske om at udvikle fagmiljøet. Samarbejdet har givet anledning til at udvikle faget og opnå et større volumen takket være de internationale studerende. Der fandtes ingen selvstændig kandidatuddannelse på området før etableringen af *Viking and Medieval Norse Studies*. *Viking and Medieval Norse Studies* er et eksempel på samarbejdsmodellen fælles kandidatuddannelse.

Kinastudier er modsat *Viking and Medieval Norse Studies* og Østeuropastudier udviklet fra toppen af, men båret frem af de fagligt ansvarlig, der i vores interview fremhæves som fagentusiaster. Samarbejdet har været en stor satsning fra universiteters side både økonomisk og organisatorisk. Kinastudier er både et eksempel på nordisk samarbejde samt samarbejde i det land, hvor sproget tales. Samarbejdet med Kina kan sikre, at de studerende opnår den relevante faglighed.

Tabel 10: Kinastudier

Fagområde	Kinastudier
Lande	Danmark, Sverige og Norge
Institutioner	Stockholms University (SU), University of Oslo (UiO) Aarhus Universitet (AU), Københavns Universitet (KU)
Målgruppe	Undervisere og studerende
Samarbejdstype	Nordic Consortium for China Studies (NCCS), ERASMUS+, Eksempel på samarbejde og arbejdsdeling i SAK
Opstart	2012
Organisering	NCCS koordinerer og støtter den transnationale 2-årige nordisk-kinesisk kandidatuddannelse i Kinastudier. Uddannelsen er et samarbejde mellem NCCS og Zhejiang universitet i Hangzhou. Uddannelsen leder til en dobbeltgrad mellem en af de nordiske samarbejdende universiteter (Sverige, Danmark eller Norge) samt Zhejiang universitet. Det første og fjerde semester bliver tilbragt på en af de nordiske universiteter, men andet og tredje semester bliver tilbragt på Zhejiang Universitet. NCCS faciliterer desuden Nordic Network of Teaching Chinese as a Foreign Language (NordNet of TCFL), der er en akademisk organisation for undervisere i kinesisk på højere videregående uddannelsesinstitutioner i Norden. NordNet of TCFL er en platform, der gør det muligt at udveksle undervisere mellem de nordiske universiteter og bedrive fælles nordisk forskning på området. Budgettet på programmet er distribueret på en meget synlig måde. Økonomien er grundlæggende administreret fra Stockholm Universitet, men idet Aarhus Universitet har mest erfaring og stor ekspertise med denne type samarbejde, har de fået en stor portion af budgettet til at administrere projektet.

Fagområde	Kinastudier
Styrker	<p>Kinastudier er et eksempel på et konkret sprogsamarbejde med det land, hvor sproget tales. Dette giver de studerende mulighed for at forbedre deres sprogkunderskaber inden for det studerede sprog lige så vel som at få et indblik i den kulturelle og historiske kontekst i landet.</p> <p>De kinesiske samarbejdspartnere er meget engagerede og har en ambition om at udvikle studiet.</p> <p>Samarbejdet kan yderligere sikre at kvaliteten af faget på de nordiske institutioner højes ved at trække på forskning og undervisere fra forskellige uddannelsesinstitutioner. NCCS sigter på at samle ekspertisen på området, lade det administrative arbejde og forbedre strategiske, organisatoriske og kommunikative platforme for Kinastudier på tværs af universiteterne. Yderligere kan samarbejdet sikre, at Kinastudier får en stærkere og mere synlig profil internationalt set.</p> <p>Uddannelsen er delvist finansieret af ERASMUS+ og har den fordel, at den bygger på klare samarbejdsaftaler rundt om Erasmus Mundus, som tilbyder en klar matrice for, hvordan et samarbejde skal etableres. Fordelen ved at der allerede er en prædefineret setup for uddannelsessamarbejder er, at det kan lette den administrative byrde.</p>
Udfordringer	<p>Etableringen af en fælles uddannelse kræver mange ressourcer og et stort stærkt administrativt setup. En professor på Kinastudier fra Stockholms Universitet giver udtryk for, at administrationen har været både mere tidskrævende og kompliceret end forventet. Derudover er der meget forskellige undervisningskulturer og traditioner i henholdsvis de nordiske lande og det kinesiske universitet. Dette vanskeliggør samarbejdet, da der er forskellige forventninger til formen og indholdet af undervisningen, hvilket kan have betydning for de studerendes udbytte af opholdet i Kina. Studielederen fra Oslo Universitet vurderer i den forbindelse, at undervisningskvaliteten på Zhejiang University er for lav. Derudover har informationsflowet til de studerende ikke været optimalt og eksamen har været dårligt organiseret.</p> <p>Samarbejdet er en økonomisk belastning for de nordiske universiteter, idet en stor del af pengene går til det kinesiske universitet. Studielederen fra Oslo Universitet påpeger, at de fire universiteter deler udgifterne lige mellem sig, men når de studerende tager ud til Kina i et år, mister universiteterne indtægter fra de ECTS-points, som de studerende ellers vil have taget på de nordiske universiteter. På samme tid kommer der udgifter i form af de kurser, som de nordiske universiteter har forpligtet sig til at udbyde gennem samarbejdet. Derudover skal de mundtlige eksaminer afholdes i Norden. Det kræver at der er fire professorer til stede til eksamen, hvilket også nævnes som en stor udgift. Selvom de nordiske universiteter har fået penge til videreudvikling af uddannelsen, er samarbejdet derfor stadig ikke økonomisk gunstigt, idet de nordiske universiteter bruger flere penge på samarbejdet end de får igen.</p> <p>Oslo Universitet og Københavns Universitet er i tvivl om, hvorvidt samarbejdet kan fortsætte fremover. Dette grundet det lave og fortsat faldende ansøgertal samt et meget stramt budget. Lektor fra Københavns Universitet påpeger, at der ikke er nogen finansieringsmodel til at holde studiet kørende på længere sigt, hvis ansøgertallet fortsat falder. Stockholms Universitet er imidlertid ikke i samme grad økonomisk pressede, da der ikke i lige så høj grad skæres på området som i fx Norge og Danmark.</p>

Kilde: <http://www.su.se/asia/english/nordic-consortium-for-china-studies> og interview med lektor fra Københavns Universitet, studieleder fra University of Oslo og professor fra Stockholm University.

Tabel 11: Tysk og russisk

Fagområde	Tysk og russisk
Lande	Finland
Institutioner	University of Turku og University of Eastern Finland
Målgruppe	Studerende
Samarbejdstype	<i>Eksempel på koncentration i SAK</i>
Opstart	2017
Organisering	<p>Fra 2017 lukker UEF faget tysk og aktiviteterne flyttet til Universitet i Turku. Omvendt nedlægger Turku russisk, som UEF overtager ansvaret for. Koncentrationen tager udgangspunkt i et ønske om, at profilere de enkelte institutioner og udnytte universiteternes styrkepositioner. Turku har undervist i tysk siden 1925 og har den fordel, at de har store tyske virksomheder, som opererer fra byen. Derudover ligger de geografisk tættere på Tyskland end UEF. UEF er til gengæld nabo til Rusland, og det russiske sprog spiller en vigtig rolle i det østlige Finland. Placeringen af University of East Finland i Joensuu gør det til et godt sted at studere russisk, da russisk tales i byen og den russiske grænse er mindre end en time væk.</p> <p>Baggrunden for koncentrationen er en omfattende reform af de finske universiteter der siden 2009 har reduceret antallet af universiteter fra 20 til 15 gennem sammenlægninger. Reformen har yderligere medført, at de enkelte universiteter ikke skal udbyde de samme fag i et forsøg på at udfylde de ledige studiepladser.</p>
Styrker	Lige nu og indtil næste år bliver der undervist i tysk på 8 universiteter i Finland, ingen af dem har nok kandidater til at udfylde de ledige studiepladser. Koncentrationen skal være med til at øge tilgang af studerende og ved at specialisere sig, kan de respektive institutioner trække på deres styrker.
Udfordringer	Universitet i Turku har forpligtiget sig til, at de studerende, der i år blev optaget på russisk, kan få en fuld Master uddannelse på EQF niveau 7. En udfordring er i denne sammenhæng, at de kun har undervisere til de kommende tre år og således mangler undervisere til de resterende to år.

Kilde: Interview med studieleder og dekan på University of Turku samt interview med dekan fra på University of Eastern Finland.

5. Nordiske potentialer

Dette afsnit har til formål at perspektivere potentialer for nordisk samarbejde, og hvordan SAK-samarbejde på tværs af de nordiske lande kan bidrage til at skabe øget nordisk merværdi fremadrettet. På baggrund af de præsenterede cases i kapitel 5, har vi bedt en række institutledere, studieledere og undervisere vurdere, hvordan de forskellige samarbejdsmodeller fungerer, og hvorvidt de kan overføres til deres fag.

5.1 Vurdering af samarbejdsmodeller

Vi har interviewet en række institutledere, studieledere og undervisere på udsatte fag og bedt dem om at vurdere, hvorvidt de udvalgte cases i kapitel 5 kan være en model for samarbejde, der kan overføres til deres fag, og på hvilken måde det kan implementeres. I det nedenstående fremgår fagenes vurdering af de præsenterede cases.

5.1.1 *Kursussamarbejde*

Den geografiske afstand vurderes som en udfordring, hvorfor den korte afstand mellem København og Lund i forbindelse med kursussamarbejdet på Østeuropastudier betragtes som en styrke på tværs af interviewene. Studieleder for Antikk kultur og klassiske språk på Universitet i Oslo vurderer kursussamarbejde til at være en oplagt samarbejdsmodel for institutter, der ligger geografisk tæt på hinanden. Dette fremhæves også af lektor i italiensk på Københavns Universitet, som ser det som en styrke, at uddannelsesinstitutioner, der ligger tæt på hinanden, kan trække på hinandens ekspertise. I den konkrete case for østeuropastudier, har begge samarbejdsuniversiteter forskellige specialiseringer, som studerende fra både Københavns Universitet og Lund Universitet kan drage nytte af. Lektor på Københavns Universitet vurderer, at denne case er den mest brugbare for hans fag og ser det som en mulig samarbejdsmodel for italiensk. Fagkoordinator på fransk, Aarhus Universitet, ser også samarbejdsmodellen som en mulighed for fransk. Hun mener, at den geografiske distance mellem Aarhus og Lund er overskuelig nok til, at de studerende ville kunne rejse mellem institutionerne.

På tværs af interviewene påpeges det adskillige gange, at styrken ved denne samarbejdsmodel især ligger i den tætte geografiske afstand mellem København og Lund. Modellen vil således ikke nødvendigvis fungere godt i områder, hvor institutionerne ligger mere geografisk spredt. Mobilitetskravet kræver ressourcer samt lærernes og studerendes villighed til at rejse. Derfor vurderes kursussamarbejde samt udveksling af lærere og studerende blandt institutioner der geografisk ligger tæt på hinanden til at have en større sandsynlighed for at lykkes.

5.1.2 Fælles kandidatuddannelse

Flere af de interviewede vurderer Joint programmes på kandidatniveau til at være en mulig model for deres fag (bl.a. Afdelingsleder på musikvetenskap, Uppsala Universitet; Instituttleder på allmenn litteraturvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet). Afdelingslederen på musikvidenskab på Uppsala Universitet fremhæver, at det er den model som er mest relevant for hans fag. De har på instituttet allerede diskuteret mulighederne for at oprette et Joint programmes med en samarbejdspartner og ser gode potentialer i den måde, som casen for studier i vikingetid og norrøne emner er organiseret på. Instituttleder for Allmenn litteraturvitenskap på Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet påpeger ligeledes, at hun ser muligheder for et samarbejde på kandidatniveau for de studerende, der gennem samarbejdet kan rejse rundt i de nordiske lande for at studere nordiske forfattere. Dette vil ligeledes være med til at styrke internationaliseringen. Internationaliseringsperspektivet er også vigtig for Dekanen på Faculty of Arts, Helsinki Universitet, der ser det muligt at overføre samarbejdsmodellen til fag som fx generelle kulturstudier og arkæologi. Han påpeger, at styrken ved samarbejdsmodellen er, at fagene vil kunne blive mere synlige internationalt.

Studieleder fra Antikk kultur og klassiske språk på Universitet i Oslo pointerer imidlertid, at en mulig udfordring ved denne model for hendes fag er, at universiteterne kommer til at konkurrere mod hinanden for at tiltrække studerende på 3. semester. Hun mener derfor, at det er vigtigt, at modellen tager højde for konkurrencesituationen. Denne udfordring har ikke været fremhævet i interviewene med de universiteter som samarbejder om studier i vikingetid og norrøne emner. Alle samarbejdspartnere vurderer, at samarbejdet om den fælles kandidatgrad har fungeret optimalt. Professor på studier i vikingetid og norrøne emner på University of Oslo fremhæver imidlertid, at det vil være en fordel for de deltagende universiteter at profilere sig, så de adskiller sig fra hinanden, når de studerende skal vælge valgfag på 3. semester.

5.1.3 *Samarbejde om sprogfag i landet, hvor sproget tales*

Samarbejdsmodellen som casen for Kinastudier er baseret på vurderes til at være mest relevant for sprogfag af de interviewede. Flere informanter påpeger, at det er en god samarbejdsmodel, men det kræver, at der er tale om et sprogfag (Institutleder på allmenn litteraturvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet; Førstelektor på musikvidenskab, Norges musikkhøgskole). Italiensk på Københavns Universitet har et lignende samarbejde som casen for Kinastudier. Lektor på italiensk nævner, at de har et samarbejde med et universitet i Italien, hvor de sender deres studerende på udveksling under Erasmus programmet. Han understreger, at det typisk er det land, hvor det studerede sprog tales, som de studerende er mest interesserede i at komme hen.

5.1.4 *Koncentration*

Koncentration af udsatte fag giver økonomiske fordele. Flere af de interviewede udtrykker imidlertid bekymring for denne type samarbejde, idet man fjerner fag fra institutioner, hvilket kan have betydning for de ansatte og studerende (Studieleder på antikk kultur og klassiske språk, Universitet i Oslo). Det fremhæves imidlertid, at fordelene ved modellen er, at institutionerne får en stærkere profil og kan skabe et større miljø, der tiltrækker studerende, som ellers vil have valgt andre programmer (Musikvidenskab, Afdelingsleder, Uppsala Universitet).

5.2 *Muligheder for nordisk SAK-samarbejde*

Der er udsatte fag som er lukningstruede, hvis ikke de formår at styrke faget og sikre en højere kvalitet på uddannelserne. Casene viser, at der findes velfungerende samarbejdsmodeller, som kan være med til at redde udsatte fag. Uddannelsesinstitutionerne bliver i stigende pålagt besparelser, hvorfor det er vigtigt at se på, hvordan SAK-samarbejde kan være med til at sikre institutionernes overlevelse.

Størstedelen af de interviewede fag ser et behov for at have et nordisk samarbejde. En stor andel af informanterne ser det som en styrke at have nordiske samarbejder frem for nationale samarbejder. Sprogfagene påpeger imidlertid fordelene i, at have samarbejdsaftaler i de lande, hvor det underviste sprog tales. Nogle af informanterne fra fag, som er udfordret på kritisk masse, ser et stort behov i at have et samarbejde, da det ikke er økonomisk fordelagtigt at udbyde fag for få personer. På tværs af interviewene fremgår det, at der er størst behov for nordisk samarbejde på kandidatniveau, da kandidatuddannelser i højere grad er udfordret på kritisk masse, mens bacheloruddannelser ikke har de samme udfordringer i at rekruttere studerende.

Instituttleder på Allmenn litteraturvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet ser et behov for at skabe mere læring på tværs af grænser og derigennem løbende udvikle litteraturvidenskab som fag. Instituttlederen påpeger imidlertid, at udfordringen ved mere forpligtende former for samarbejde er, at de i Norge oplever store problemer med at få studerende til at rejse ud. Den lave mobilitet blandt de norske studerende skyldes ifølge instituttleder for det første, at de studerende har deltidsarbejde for at kunne finansiere studiet, som de ikke har lyst til at sige op. For det andet har de studerende et højt velfærdsniveau i Norge, hvorfor de kan opretholde en god levestandard under studietiden, hvilket de ikke har lyst til at give op. I kontrast hertil viser data fra 2014/2015 fra Institute of International Education, Open Doors, imidlertid, at norske studerende er væsentlige mere internationale mobile end for eksempel danske, finske og islandske studerende, når det kommer til udrejse i forbindelse med udveksling. Studieleder på antikk kultur og klassiske språk på Universitet i Oslo nævner, at de tidligere har haft et nationalt SAK-samarbejde med fagene klassisk arkæologi og historie, hvor mobilitetskravet var en stor udfordring. Det krævede et stort arbejde at koordinere undervisningen på tværs af universiteterne, da det var vanskeligt for de studerende at nå frem til undervisningen i tide, når de skulle rejse rundt i landet. Ligeledes kunne de studerende komme til at skulle have undervisning parallelt på flere steder samtidigt, hvis undervisningstimerne i de forskellige fag overlappede hinanden. De kunne således risikere at gå glip af undervisning som følge af samarbejdet. En anden udfordring ved samarbejdet var, at det faglige fokus strakte sig for bredt, da det skulle rumme for mange forskellige fag. Hvis de skal have et lignende samarbejde i fremtiden, vil det derfor kun være inden for klassiske sprog.

En måde at overkomme mobilitetsudfordringer over store afstande kan være at lave online kurser. Digitale løsninger ophæver de fysiske begrænsninger og giver nogle flere samarbejdsmuligheder. I flere af interviews med studieledere udtrykkes der således også et behov for at udvikle muligheder for nordisk webbaseret samarbejde. Studieleder på sprogvetenskap, Stockholm Universitet, nævner at webbaserede løsninger er vigtige redskaber til at fastholde de studerende, som ikke er villige til at rejse ud for at studere. Online kurser på tværs af de nordiske lande kan ligeledes være med til at tiltrække nye studerende og formindske omkostningerne ved etablering af nordisk SAK-samarbejde. På den anden side kan online kurser have betydning for de lokale studiemiljøer på uddannelsesinstitutionerne. Webbaserede kurser øger afstanden mellem underviserne og de studerende. Studerende oplever ikke den direkte interaktion og personlige dialog med andre studerende og undervisere som i fysiske læringsmiljøer. Det kan derfor være en fordel at kombinere fysisk undervisning med online kurser, så de studerende stadig oplever et stærkt og tæt studiemiljø.

Hvis det er muligt, at imødekomme mobilitetsudfordringerne, ser institutlederen på Allmenn litteraturvidenskab store potentialer for samarbejde på tværs af Norden. Der er store litteraturvidenskabelige miljøer i fx København og Stockholm med en større portefølje af fag end Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet, som kan give de studerende et bredere fagtilbud. Ligeledes kan det være med til at styrke internationaliseringen mellem de nordiske lande. Institutlederen ser en tendens til, at det engelske sprog bliver styrende på litteraturvidenskab, og ser nordisk samarbejde som en måde at bevare de skandinaviske sprog. SAK-samarbejde kan således være et vigtigt redskab til at styrke de skandinaviske sprog.

På franskstudiet på Aarhus Universitet har de et samarbejde med Handelshøjskolen i Aarhus, hvor Handelshøjskolens sproguddannelser skal lægges ind under Arts, Aarhus Universitet i 2017. Dette samarbejde skal styrke fagligheden og indholdet af uddannelserne. Aarhus Universitet har et ønske om at styrke og fastholde de studerende og ser en række økonomiske gevinster ved samarbejdet, idet fakultetet gennem samarbejdet får et større studentergrundlag. Rent fagligt kan samarbejde blive givende for begge studentergrupper, idet de kan få en forståelse af, hvad sproget kan bruges til også i et større anvendelsesorienteret jobperspektiv (Fagkoordinator, Franske studier, Aarhus Universitet). Denne model kan ligeledes overføres i nordisk kontekst til en større skala, hvor flere institutioner kan få nytte af lignende samarbejde på tværs af Norden.

Studielederen fra filosofi, SDU, nævner at meget af undervisningen på filosofi ligger på andre fag. Det giver således mulighed for at have større diversitet samt mulighed for en bredere fagprofil, fordi de studerende kan få godkendt tilvalg ved andre danske universiteter. På den måde får de studerende mulighed for at vælge en lang række valgfag uden for SDU. Fagkataloget kan med fordel forøges ved at man giver de studerende mulighed for at tage fag i andre skandinaviske lande. Studielederen vurderer, at styrken ved et SAK-samarbejde er, at der er meget diversitet på filosofi-faget med mange forskellige tilgange og skoler inden for feltet. Et enkelt institut kan derfor have svært ved at dække alt. På den måde kan det have fordele med et samarbejde. Der findes et nordisk sommeruniversitet – et sted i Norden hver sommer i en uge på tværs af nordiske filosofiinstitutioner. Det har betydet meget for fagfællesskab på tværs af landegrænser (Studieleder Filosofi, SDU). Studieleder på Språkvetenskap, Stockholms Universitet ser ligeledes fordele i at etablere samarbejde, der kan tilbyde større fagpaletter til de studerende. Han vurderer imidlertid ikke, at der på sprogvidenskab er behov for at distribuere arbejdet mellem universiteter gennem arbejdsdeling, da de allerede på faget besidder de nødvendige færdigheder.

Det fremgår af interviewene, at der er mange udsatte fag som ser SAK-fordelene. Ligeledes er nordisk samarbejde en måde at udnytte det nordiske sprog- og arbejdskulturfællesskab til at skabe skalafordele i universitetsarbejdet til gavn for de studerende, fagmiljøer og samfund på tværs af grænser. Der er imidlertid i undersøgelsen kun identificeret et begrænset antal af udsatte fag, som har etableret nordiske SAK-samarbejder, selvom det anses som et vigtigt redskab for institutionerne i at sikre et stærkt og rentabelt fagmiljø. Der er således et stort uudnyttet potentiale i SAK-samarbejde blandt udsatte fag. Disse fag må i højere grad se på nye muligheder for at styrke faget gennem SAK-samarbejde, hvis de skal overleve. Det er ligeledes nødvendigt at sikre ensrettede rammer for SAK-samarbejde på ministerielt og nordisk niveau, som kan lette etablering af samarbejdsaftaler og støtte de udsatte fag finansielt i etableringsfasen. Undersøgelsen viser ligeledes, at der er stort uudnyttet potentiale i SAK-samarbejde blandt udsatte fag. Disse fag må i højere grad se på nye muligheder for at styrke faget gennem SAK-samarbejde, hvis de skal overleve.

6. Metode

Undersøgelsen baserer sig på gennemgang af eksisterende studier på området suppleret med kvalitative og kvantitative data. Der er i undersøgelsen taget højde for den nationale kontekst, som hvert af de nordiske lande opererer indenfor, ved at inddrage viden om de nationale rammebetingelser og politiske prioriteringer.

Figur 5 illustrerer, vores analytiske tilgang, hvor vi begynder øverst i "videnstragten" og bevæger os nedad og således går fra afgrænsning af udsatte fagområder, over indsamling af viden om udsatte fag til udarbejdelse af forslag til indsatser og SAK-initiativer.

Figur 5: Videnstragt – undersøgelsens design

Kilde: DAMVAD Analytics 2016.

6.1 Kvalitativ metode

Den kvalitative del består af desk research, kvalitative interview og casestudier.

Desk research består af en gennemgang af de nordiske fagministeriers hjemmesider, publikationer og lovgivning. Vi har endvidere gennemgået nationale og internationale studier, der behandler forskellige typer af afgrænsninger og SAK-samarbejde.

Der er i undersøgelsen gennemført 39 interviews med én eller flere repræsentanter for de nordiske fagministerier, prodekaner og dekaner samt undervisere, studie- og institutledere. Disse interviews har været gennemført med henblik på at afdække forskellige dele af undersøgelsen. Oversigten over interviewpersoner er vedlagt i bilag 1.

Interviewene med fagministerier har givet viden om, hvorvidt og hvordan de forskellige nordiske lande samt Færøerne, Grønland og Åland arbejder med afgrænsning af begrebet udsatte fag. Interviewene har haft til formål at kvalificere den viden, vi har indsamlet via desk research. Derudover har vi stillet supplerende spørgsmål til de enkelte landes fremtidige politiske hensigter for de små fagområder. De kvalitative interview har sammen med desk research lagt grundlaget for den kvalitative afgrænsning. Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at det er meget forskelligt, hvor meget de forskellige nordiske lande har fokus på udsatte fag og SAK-samarbejde. Ligeledes er der stor variation på, hvor meget viden der er på området i de enkelte lande, hvorfor den kvalitative afgrænsning kan divergere mellem landene. Der er fx begrænset fokus på området i Sverige, mens Norge har arbejdet med SAK-projekter i en lang årrække.

Interview med prodekaner og dekaner for humanistiske fakulteter på tværs af Norden har givet viden om eksisterende nationale og nordiske SAK-samarbejder inden for udsatte fag samt belyst styrker og svagheder ved disse. Ligeledes har interviewene bidraget til at validere de indsamlede nøgletal for institutionerne. Interviewene og desk research har ledt til udvælgelsen af fire cases.

De fire casestudier er udvalgt for at undersøge brugbarheden af forskellige typer af SAK-initiativer i dybden. Casene har dannet grundlag for interview med institutledere, studieledere og undervisere. Gennem casestudierne og interviewene har vi undersøgt, hvad der er de største udfordringer inden for de forskellige samarbejdstyper. Ligeledes giver de et indblik i potentialer for samarbejde og øget nordisk merværdi fremadrettet.

Der er i forbindelse med interviewene anvendt en semistruktureret interviewguide, hvor et flertal af spørgsmålene har været fastlagt på forhånd, men hvor der også har været mulighed for at forfølge relevante nye pointer undervejs i interviewet. Interviewguiden er på forhånd sendt ud til informanterne, fordi interviewene stiller krav til et højt refleksionsniveau og en grad af forberedelse i forhold til indsamling af viden og data. På den måde havde interviewpersonerne mulighed for at reflektere over og forberede sig på spørgsmålene inden interviewet.

6.2 Kvantitativ metode

Den kvantitative del består af indhentning af data fra en lang række offentlige databaser i de nordiske lande.

Først blev en række parametre fastlagt som relevante at kortlægge:

- Optag.
- Frafald.
- Gennemførelstid.
- Gennemførelse.
- Studenterbestand.
- Antal VIP.
- Budget.

Først blev samtlige nordiske landes nationale statistikbureauer gennemført for det tilgængelige data på ovenstående parametre. Dette blev suppleret med data fra forskellige relevante offentlige instanser i uddannelsessektoren i de enkelte lande. I Danmark blev data fra Den koordinerede Tilmelding (KOT) inddraget, mens det i Sverige var det svenske Universitet- högskolerådet (UHR) og Universitetskanslerämbetet (UKÄ), der blev inddraget. Den norske "Database for Statistik om Högre utdanning" (NSD DBH), blev ligeledes inddraget. Ligeledes blev Vipunen (Education Statistics Finland), Statistikkbanken Grønland og Den Islandske statistikbank gennemgået. Se data appendiks for udførlig liste over kilder.

De forskellige datakilder blev kombineret med det formål at lave en samlet database med samtlige parametre listet ovenfor. Målet var konstant at kunne sammenligne på tværs af uddannelser, hvorfor den enkelte uddannelse blev den styrende variabel som alle andre parametre blev koblet på. Denne sammenkobling af data skete under hensyntagen til forskellige definitioner og organisatorisk niveau-inddeling i de forskellige datakilder.

Ved at lave denne sammenkobling af flere nationale datakilder er en unik nordisk database over udsatte fag blevet tilvejebragt. Det er denne database som er grundlaget for den kvalitative afgrænsning samt kortlægning i kapitel 2.

7. Litteraturliste

- Aarrevaara, Timo, Ian R. Dobson and Camilla Elander (2009): *Brave New World: Higher Education Reform in Finland*. Higher Education Management and Policy 21/2, OECD 2009.
- ACE Denmark & DAMVAD (2011): *Forskningsbaserings i universitetsuddannelser – En tværgående opsamling af uddannelsesakkrediteringer fra 2010 og 2011*.
- Ad hoc gruppen for SAK (2013): *Rapport ad hoc gruppe for Samarbejde, arbejdsdeling og koncentration (SAK)*. Nordiska ministerrådet.
- Centre for International Mobility (2016): *Universities in Finland*. Hentet den 10. oktober 2016 fra http://www.studyinfinland.fi/where_to_study/universities
- DAMVAD (2015): *Dimensjonering av høyere utdanning*. Samfunnsviterne.
- DAMVAD (2014): *Fælles uddannelsesforløb: omfang og muligheder*. Uddannelses- og Forskningsministeriet.
- DAMVAD (2013): *Öresundsregionalt universitetssamarbejde på uddannelsesområdet*. Öresundskomiteen.
- Danmarks Akkrediteringsinstitution & DAMVAD (2014): *Små humanistiske uddannelser – Opsamlende analyse fra Danmarks Akkrediteringsinstitution april 2014*.
- European Commission (2016): *Descriptors defining levels in the European Qualifications Framework (EQF)*. Hentet den 20. september 2016 fra <https://ec.europa.eu/ploteus/en/content/descriptors-page>
- Finansministeriet (2016): *Forslag til finanslov for finansåret 2017*.
- Gaia Consulting (2015): *Mapping of Nordic university cooperation on research 2015*. NordForsk.
- Göteborgs universitet (2013): *Små ämnen: samarbete, arbetsfördelning och koncentration – vad kan vi göra i Norden?* Hentet den 20. september 2016 fra http://www.hel-sinki.fi/halvi/srno/svenska/internationellt_samarbete/NUS_Rektorsseminarium2013/Fredman_010313.pdf
- JOANNEUM RESEARCH & DAMVAD Analytics (2015): *The Leverage Potential of the European Research Area for Austria's Ambition to become one of the Innovation Leaders in Europe – A comparative study of Austria, Sweden and Denmark*. The Austrian Ministry of Science, Research and Economy.
- Jordheim, Helge og Tore Rem (red.) (2014): *Hva skal vi med humaniora? Rapport om de humanistiske fagenes situasjon i Norge*. Fritt Ord.
- Kunnskapsdepartementet (2013a): *Tildelingsbrev til universiteter og høyskoler for 2014*. Hentet den 20. september 2016 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/tildelingsbrev-til-universiteter-og-hoys/id747533/>
- Kunnskapsdepartementet (2013b): *Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften)*.
- Kunnskapsdepartementet (2013c): *Orientering om statsbudsjettet 2014 for universiteter og høyskoler*.

Kunnskapsdepartementet (2015a): *Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren*. Meld. St. 18 (2014–2015) Melding til Stortinget.

Kunnskapsdepartementet (2015b): *Hovedtrekkene i Meld.St. nr. 18 (2014–2015)*.

Københavns Universitet (2016): *Kun få småfag overlever besparelser*. Hentet den 20. september 2016 fra http://nyheder.ku.dk/alle_nyheder/2016/04/kun-faa-smaafag-overlever-besparelser/

Lid, Stein Erik (2014): *“Små” HF- og språkfag – kva seier Studiebarometeret oss*. Studiebarometeret: Rapport 9, NOKUT.

Nasjonalt fakultetsmøte for HF-fag i Aten (2009): *Oppfølging av nasjonal humaniorastrategi “Småfag” i humaniora – diskusjonsnotat*.

Nasjonalt fakultetsmøte for humanistiske fag (2014): *SAK i humaniora 2010–2014: Erfaringer og anbefalinger*.

NIFU (2012): *Er det noen SAK? Instituttsektorens rolle og organisering i Norge med spesiell vekt på samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon (SAK)*. Rapport 50.

Nordic Council of Minister’s ad hoc group for quality in higher education (2015): *Student-centred approach from a Nordic perspective*.

Nordisk ministerråd (2015): *Sektorprogram for utdanning og forskning – Danmarks formandskab for Nordisk Ministerråd 2015*.

Nordisk ministerråd (2012): *Sektorprogram for Ministerrådet for utdanning og forskning under det norske formannskapet i Nordisk ministerråd 2012*.

Norges forskningsråd (2016): *Fagevalueringer*. Hentet den 20. september 2016 fra <http://www.forskningsradet.no/no/Fagevalueringer/1182736860810>

Norden (2015): *Joint Degrees and the Nordic Countries, Nordic Master Programme – Legal and administrative obstacles*. Nordisk Ministerråd.

Norden (2016): *Nordiske aftaler*. Hentet den 20. september 2016 fra <http://www.norden.org/da/tema/uddannelse-og-forskning-i-norden/nordiske-aftaler>

NOS-HS (2016). Hentet den 20. september 2016 fra http://www.nos-hs.org/sv_se

Sammenslutning af svenske universiteter (2009): *Nationell samverkan inom utbildning i humaniora vid de svenska universiteten – en avsiktsförklaring*. Hentet den 20. september 2016 fra http://www.gu.se/digitalAssets/1275/1275844_hfn-090611-05a.pdf

SUHF (2009): *Rapport fra Språkgruppen*. Hentet den 20. september 2016 fra http://www.suhf.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=c9794b13-077d-4331-8a9c-a51e2a22e94a&FileName=Rapport+fr%C3%A5n+Spr%C3%A5kgruppen+-+SUHF+2009-02_dnr+08-040_2009-06-02.pdf

SUHF’s språkgrupp (2010): *Digital språkundervisning del 3 – Modellutveckling av digitale språkcentra*. KK-stiftelsen.

Stjernø-utvalget (2008): *Sett under ett – Ny struktur i høyere utdanning*. Norges offentlige utredninger 3. Kunnskapsdepartementet.

The Research committee of The Norwegian Association of Higher Education Institutions, representatives from EUA and the Association of Nordic University Rectors Conferences (2012): *The Svalbard Document. Konklusjoner på baggrund af et møde i Longyearbyen, 20. – 22. April 2012*.

Uddannelses- og Forskningsministeriet (2016a): *Dimensionering af de videregående uddannelser*. Hentet den 20. september 2016 fra <http://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/videregaende-uddannelse/dimensionering>

Uddannelses- og Forskningsministeriet (2016b): *Nordisk samarbejde*. Hentet den 20. september 2016 fra <http://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/internationalisering/internationalt-samarbejde-om-uddannelse/nordisk-samarbejde>

Universities Finland (2010): *University reform in Finland 1.1.2010* →. Hentet den 20. september 2016 fra http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/23947_University_reform_in_Finland.pdf

Summary

In the current economic climate, many study programmes are vulnerable and at risk of closure, for example due to limited intake, often combined with high dropout rates. They struggle to achieve critical mass and are under financial and academic pressure due to high unit costs per student. The subjects concerned may have cultural and socio-economic value, but at the moment there is neither the will nor the money to allocate significant resources to them. In addition, certain countries do not wish to see significantly higher intake on vulnerable programmes. Based on the above, the study looked at how to boost vulnerable programmes by means of Nordic work on CSC.

For the purposes of this study, vulnerable study programmes are defined as those on a level equivalent to EQF 6 or 7 with a dropout rate higher than 30%, and with an intake of fewer than 20 students per annum if they are on EQF level 6 or fewer than 10 on EQF level 7. The definition was drawn up to serve as a basis for discussing vulnerable study programmes throughout the region and their potential for Nordic CSC initiatives.

The desk research and interviews with representatives of the Nordic ministries indicate significant differences in the extent to which higher education institutions (HEIs) in Sweden, Denmark, Norway, Finland, Iceland, the Faroe Islands, Greenland and Åland focus on collaboration, specialisation and concentration of academic environments as a solution to the problem. On the other hand, the fact that vulnerable humanities subjects across the Region have certain characteristics in common means that there is also great potential for more work on CSC, for example on issues such as critical mass, sustainable financing, study environment and internationalisation.

The associate deans, deans, lecturers, heads of department and heads of study interviewed emphasised that work on CSC can be used to reinforce vulnerable study programmes and meet the challenges they face throughout the Region. The strength of CSC at Nordic level is that it provides greater breadth and weight to the vulnerable subjects. It can also help to develop the subject concerned, establish Nordic networks, foster internationalisation, improve finances via economies of scale and generate Nordic added value.

However, there are certain barriers to Nordic CSC initiatives. Firstly, differences in national frameworks and institution-specific regulations make collaboration difficult. Secondly, the initial financial investment needed to facilitate collaboration can be an obstacle, as there may be significant costs associated with getting it off the ground, for

example for administrative work. Thirdly, experience shows that concentration of academic environments can be difficult because HEIs often prefer to keep them in-house. Internal competition and the desire of HEIs to maintain their autonomy also serve as obstacles. All of these obstacles, and the reluctance of HEIs, make it difficult to bolster vulnerable subjects via the type of work on CSC that would ensure their survival.

Based on the characteristics shared by the vulnerable subjects and the strengths and weaknesses of adopting an approach based on collaboration, specialisation and concentration, we looked at what models for collaboration lecturers, heads of department and heads of study in vulnerable subjects think would be the most viable and useful. Our desk research and interviews identified four models of collaboration. They are based on real-world case studies of successful work on CSC that could be applied to other vulnerable subjects. The cases show that work on CSC can generate considerable benefits. The models we identified are collaboration on courses; collaboration on language subjects with universities in the country where the language is spoken; joint master's study programmes (EQF level 7); and concentration by bringing academic environments together under the same umbrella. The vulnerable academic environments think that collaboration on courses and joint master's programmes are particularly useful models that could be applied to their subject areas. However, both of these types of collaboration require mobility on the part of students and lecturers, and that can be a challenge. Online courses and mobility funding are highlighted as instruments for dealing with this challenge. Collaboration on language subjects with universities in the country where the language is spoken is seen as a good model, but is only relevant for language subjects. The lecturers, heads of department and heads of study interviewed also emphasised that while concentration has its advantages, it needs to be organised and co-ordinated at ministerial or Nordic level.

In general, representatives of vulnerable subjects see great potential in Nordic CSC initiatives, particularly at master's level (EQF 7), where reaching critical mass is more of a challenge. They emphasise that work on CSC can help develop their subject areas, strengthen the Scandinavian languages, enhance quality, provide greater diversity and increase student numbers. However, as previously noted, there are still a number of obstacles to be overcome, including bureaucratic challenges, lack of funding and internal resistance within HEIs. If these barriers can be overcome, work on CSC will lead to benefits for students, the academic environments, HEIs and Nordic society. In this report, we have drawn up a series of recommendations to help minimise the obstacles identified in the study.

Bilag 1. Oversigt over interviewpersoner

Tabel 1: Interviewpersoner - Repræsentanter for fagministerier

	Titel	Afdeling	Land
Repræsentanter for fagministerier	Fuldmægtig	Styrelsen for Videregående uddannelser	Danmark
	Seniorrådgiver	The Norwegian Association of Higher Education Institutions	Norge
	Counsellor of Education	Department for Higher Education and Science Policy	Finland
	Executive Director	Rektorrådet	Finland
	Senior Advisor	Department of Education and Science	Island
	Afdelingschef for uddannelse	Departementet for Uddannelse, Kultur, Forskning og Kirke	Grønland
	University rector	University of the Faroe Islands	Færøerne
	Advisor	Ministry of Education, Research and Culture	Færøerne

Tabel 2: Interviewpersoner - Dekaner og prodekaner

Dekaner og prodekaner	Titel	Afdeling	Land
	Dekan	Stockholms Universitet	Sverige
	Prodekan for grunduddannelsen	Lunds Universitet	Sverige
	Prodekan for uddannelse	Københavns Universitet	Danmark
	Prodekan for uddannelse	Aarhus Universitet	Danmark
	Prodekan for undervisning	Oslo Universitet	Norge
	Prodekan for uddannelse	Universitetet i Tromsø – Norges Arktiske Universitet	Norge
	Dekan	Færøernes Universitet	Færøerne
	Dekan	University of Iceland	Island
	Dekan	University of Eastern Finland	Finland
	Prodekan	University of Finland	Finland
	Dekan	University of Turku	Finland

Tabel 3: Interviewpersoner - Institut- og studieledere samt undervisere

Institut- og studieledere samt undervisere	Titel	Afdeling	Fagområde	Land
	Lektor	University of Tampere	Litteraturvidenskab	Finland
	Lektor	Mittuniversitetet	Litteraturvidenskab	Sverige
	Lektor	Aarhus Universitet	Fransk	Danmark
	Instituttleder	Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet	Litteraturvidenskab	Norge
	Emneansvarlig	Stockholms Universitet	Arkæologi	Sverige
	Studieleder	Syddansk Universitet	Filosofi	Danmark
	Studieleder	Stockholms Universitet	Språkvetenskap	Sverige
	Afdelingsleder	Uppsala	Musikvidenskab	Sverige
	Første-lektor	Norges musikkhøgskole	Musikvidenskab	Norge
	Lektor	Københavns Universitet	Italiensk	Danmark
	Lektor	University of Helsinki	Klassisk filologi	Finland
	Studieleder	Oslo Universitet	Klassisk filologi	Norge
	Studieleder	Lund Universitet	Østeuropastudier	Sverige
	Lektor	Aarhus Universitet	Studier i vikingetid og norrøne emner	Danmark
	Professor	University of Oslo	Studier i vikingetid og norrøne emner	Norge
	Studieleder	University of Iceland	Studier i vikingetid og norrøne emner	Island
	Professor	Københavns Universitet	Kinastudier	Danmark
	Adjunkt	Københavns Universitet	Balkanstudier	Danmark
	Studieleder	University of Oslo	Kinastudier	Norge
	Professor	Stockholms Universitet	Kinastudier	Sverige
	Studieleder	University of Turku	Tysk	Finland

Bilag 2: Notat om kvantitative nøgletal

I det følgende gennemgås på systematisk vis, nøgletal, sammenlignelighed og kobling af samme for udsatte fag i de nordiske lande. Formålet er at fremhæve muligheder og begrænsninger i det foreliggende data.

Datakilder

Fra Danmark er der indhentet oplysninger for optag på bacheloruddannelser fra KOT, Den Koordinerede Tilmelding. Data om kandidatuddannelser er hentet fra Danmarks Statistik, som arbejder med mere overordnede kategorier inden for humaniora end KOT. Fx har de kategorien Romanske sprog, som både dækker over fransk, spansk, italiensk og portugisisk. Alle små fag på kandidatniveau i Danmark kan derfor ikke identificeres, da nogle af de overordnede kategorier, der overstiger optaget på 10 studerende, reelt kan indeholde små fag nede på fagniveau. KOT inddeler ikke uddannelserne i overordnede kategorier, og ikke-humanistiske uddannelser er derfor sorteret fra efter eget skøn, sammenholdt med oplysningerne fra Danmarks Statistik.

Universitets- og höskolerådets antagningsstatistik i Sverige skelner ikke mellem BA og KA. Hvis master- eller magisterprogram indgår i uddannelsens titel, er den kodet som en kandidatuddannelse. Da "bachelor" ikke indgår i nogen af uddannelsernes navne, er uddannelser uden nærmere niveauangivelse kodet som bacheloruddannelser. Reelt kan der derfor være færre bacheloruddannelser end angivet, og flere kandidatuddannelser. Statistikbanken inddeler ikke uddannelserne i overordnede kategorier, og ikke-humanistiske uddannelser er derfor sorteret fra efter eget skøn, sammenholdt med oplysninger fra Studera.nu, som Universitets- og höskolerådet (UHR) står bag.

Fra Finland har vi ikke kunnet indhente data helt nede på uddannelsesniveau. De arbejder med brede kategorier som humaniora, musik, kunst og teologi. Der kan ud fra data identificeres små fag inden for kunst, teater, teologi og humaniora generelt, men ikke hvilke specifikke uddannelser det drejer sig om. Antallet af små fag i Finland skal derfor tolkes som et absolut minimum.

Island har ikke data for optag, men registrerede studerende på uddannelserne i 2013. Postgraduate diploma er kodet som kandidatuddannelse(EQF7), undergraduate diploma som bacheloruddannelse(EQF6). Diplomerne er dog af varierende længde og sandsynligvis kortere end hhv. de fulde bachelor- og kandidatuddannelser. Nogle af diplomuddannelser er derfor måske ikke små fag, og de angivne tal skal tolkes som et maksimum. Uddannelserne kan på statistikbanken ikke inddeles i overordnede kategorier, og ikke-humanistiske uddannelser er derfor sorteret fra efter eget skøn.

Følgende kilder er anvendt

Danmark:

- KOT: Den koordinerede tilmelding.
- UFM: Undervisnings- og Forskningsministeriet.
- DST: Danmarks Statistik.

Sverige:

- UHR: Universitets- og högskolerådet.
- SCB: Statistiska centralbyrån.
- UKÅ: Universitetskanslerämbetet.

Norge:

- NSD – DBH: Norsk Senter for forskningsdata – database for statistikk om høgre utdanning.
- SSB: Statistisk sentralbyrå.

Finland:

- Vipunen: Education Statistics Finland.
- Tilastokeskus: Statistics Finland.

Grønland:

- Naatsorsueqqissaartarfik: Grønlands statistik.

Island:

- Hagstofa: Islands statistik.

Færøerne:

- Hagstova: Færøernes statistik.

Sammenkobling af nøgletal

Overordnet er det muligt at sammenligne nøgletal fra de store lande på: Optag og frafald. Denne sammenligning forudsætter dog brede definitioner og antagelser. Det skyldes at der findes forskelle i definitioner og kategoriseringer i de forskellige lande, jf. nedenstående tabel. Undtagelsen til dette er Island, hvor vi kun har tal for antal registrerede studenter. Af denne grund er Island præsenteret i et separat ark. Frafald er i Sverige og Norge estimeret ud fra antal gennemførte, da der ikke findes centralt data på disse variable. Finsk data på frafald mangler forsat. Ligeledes er der forsat manglede farfaldsdata for mange specifikke uddannelser i alle lande.

Konklusionen på vores arbejde er at der vil være problemer med at koble de forskellige nøgletal fra udsatte fag på tværs af de nordiske lande. Årsagen er at de enkelte lande anvender forskellige kategoriseringer i deres opgørelse af:

- antal studerende og frafald opgøres (oftest) på specifik uddannelse
- antal VIP, opgøres for hovedområde eller fakultet
- budget, opgøres for hovedområde eller fakultet.

Det betyder at det kun er muligt at samle data på det bredeste niveau af kategorisering, hvilket som hovedregel vil sige på institutionsniveau. I nogle tilfælde vil det dog være muligt at koble data mere finmasket, hvis ikke alle lande eller variable inddrages.

Data er så vidt muligt indsamlet for 2014, men der findes afvigelser i tilfælde af manglende data:

- Sverige, antal VIP: 2011.
- Sverige, budget: 2013.
- Sverige, bestand: 2008.
- Island, budget: Ukendt årstal.¹²

Der findes data på alle nøgletal (med undtagelse af frafald og gennemførelstid) for alle de store lande: Danmark, Sverige, Norge og Finland. Det har ikke været muligt at finde data på samtlige nøgletal for de mindre lande som: Island, Grønland, Åland og Færøerne. Der udbydes ingen humanistiske uddannelser på Åland, hvorfor at Åland ikke inkluderes i analysen med andet end en kort omtale af uddannelsesudbuddet.

Sammenligning på tværs

Det har ikke været muligt at indsamle data ud fra præcis de samme definitioner, for alle lande. Dette gør det svært at lave en direkte sammenligning på tværs af alle lande, eller at lave en samlet database med alle landenes data. For de fire store lande (DK, SE, NO og FIN) samt Grønland er det muligt at sammenligne på optag, hvilket må kategoriseres som det vigtigste parameter. Det er ligeledes muligt at sammenligne budgettet direkte på institutionsniveau, for de store lande samt Island. Det vil være muligt at sammenligne antal VIP'ere for alle de store lande på institutionsniveau, og på institutniveau for Danmark, Sverige og Finland.

Information om samlet database for samtlige nøgletal

Vi har samlet den tilgængelige data i en database over nøgletal denne vil ved projektets afslutning være tilgængelig for Nordisk Ministerråd. I databasen vil variablen "optag" være den styrende variabel, dvs. alle andre variable følger i deres definition kategorisering foretaget i variablen "optag". Kun data som kan filtreres ned til dette niveau er medtaget i databasen. Det vil sige optag og frafald.

¹² Er med størst sandsynlighed de seneste tal som stammer fra 2014.

Opsummering af data i tabelform

Tabel 1: Opsummering af nøgletal på variable

Variabel	Mulighed for sammenkobling med andre variable	Mulighed for sammenligning på tværs af lande
Optag	Kan sammenkobles med gennemførsel i Danmark, Norge, Finland og Grønland og bestand i Norge, Finland og Grønland	Sammenligning mulig på tværs af de store lande på niveau af den enkelte uddannelse. Specifik uddannelse kan også udledes af de grønlandske data
Frafald	Kun data fra Danmark og Grønland	Kun data fra Danmark og Grønland
Gennemførelstid	Kun data fra Danmark	Kun data fra Danmark
Gennemførsel	Kan sammenkobles med optag i Danmark, Norge, Finland og Grønland og bestand i Norge, Finland og Grønland	Sammenligning mulig på tværs af de store lande på niveau af den enkelte uddannelse undtagen for Sverige, som arbejder med hovedområder under humaniora
Bestand	Kan sammenkobles med optag i Norge, Finland og Grønland og gennemførsel i Sverige (2008/2009), Norge, Finland og Grønland	Større forskelle i definitioner og kategorisering. Der findes tal for samtlige lande
Antal VIP	Kan kobles til Optag mv. ved at hæve kategorisering til fakultetsniveau. Variation i definitioner	Kan sammenlignes på tværs på fakultets-/overordnet emne-niveau
Budget	Kan kobles med antal VIP'er på fakultetsniveau/emne. OBS på variation i definition af fakultet/emne + endogenitetsproblemer	Store forskelle i definition af budget (indtægter vs udgifter + hvilke poster er medregnet). I nogle tilfælde er budgettet udregnet som en funktion af antallet af VIP'er (Norge og Sverige)

Tabel 2: Opsummering af definitioner og kategorisering

Variabel	Land	År	Definition	Mest detaljeret kategoriseringsniveau
Optag	Danmark	2010–2014	Antal individer, som er startet på institutionen/uddannelsen i perioden 1. oktober året før til 30. september i året. For BA-uddannelserne har vi også sommeroptag fra 2015	Specifik uddannelse, niveau, institution og campus
	Sverige	2014	Antal personer optaget til efterårssemestret, kvote 1 & 2 optagne	Specifik uddannelse, (delvist) niveau og institution. Ikke-humanistiske fag manuelt sorteret fra
	Norge	2014	Optagne til efterårssemestret. Kriterier for optagne er at studenten har registreret sig og betalt semesterafgift ved tidspunkt for dataudtræk. Hvis studenten har en uddannelsesplan, skal denne være bekræftet. Studenter som tager 60 ECTS (studiepoeng) eller mere har en godkendt uddannelsesplan	Specifik uddannelse, niveau og institution
	Finland	2014	Antal studerende som første gang indskrives som hhv. distance- og campusstuderende	Specifik uddannelse, niveau og institution
	Island	2007–2013	Ingen data: Kun viden om bestand: Antal registrerede studenter	Uddannelseskategoriseringer baseret på ISCED97, niveau og institution
	Grønland	2003–2015	Påbegyndte uddannelsesforløb	Uddannelseskategoriseringer baseret på ISCED2011, niveau og institution. Specifik uddannelse kan udledes ud fra Grønlands Universitets hjemmeside
Frafald	Danmark	2010–2014	Andel af de optagne personer som frafalder uddannelsen i løbet af det først år. Findes kun for BA-niveau	Specifik uddannelse, niveau, institution og campus
	Grønland	2003–2015	Antal afbrudte uddannelsesforløb	Uddannelseskategorisering baseret på ISCED2011 (men specifik uddannelse kan udledes), niveau og institution
	Sverige		Data findes ikke opgjort fra centralt sted – data er dog estimeret ud fra antal optagne og antal færdiggjorte	Data findes ikke
	Norge		Data findes ikke opgjort fra centralt sted – data er dog estimeret ud fra antal optagne og antal færdiggjorte	Data findes ikke
	Finland		Data findes ikke opgjort fra centralt sted	Data findes ikke
	Island		Data findes ikke opgjort på uddannelses- og institutionsniveau	Hverken på uddannelses- eller institutionsniveau

Variabel	Land	År	Definition	Mest detaljeret kategoriseringsniveau
Gennemførelstid	Danmark	2010–2014	Overskridelse af normeret studietid i måneder	Specifik uddannelse, niveau institution og campus
	Sverige		Data findes ikke opgjort fra centralt sted	Data findes ikke
	Norge		Data findes ikke opgjort fra centralt sted	Data findes ikke
	Finland		Data findes ikke opgjort fra centralt sted	Ingen data
	Island		Data findes ikke opgjort fra centralt sted	Ingen data
Gennemførelse	Danmark	2010–2014	Antal dimittender (personer)	Specifik uddannelse, niveau, institution og campus
	Grønland	2003–2015	Fuldførte uddannelsesforløb	Specifik uddannelse (udledt), niveau og institution
	Sverige	2008/2009	Antal dimittender. Findes også for studieåret 2014/2015 men med en anden kategorisering, der ikke kan kobles på andre variable	Institution og "emne"
	Norge	2015	Antal personer som har bestået samtlige studiepoint på uddannelsen	Præcis uddannelse, niveau og institution
	Finland	2014	Eksaminer på institution	Præcis uddannelse, niveau og institution
	Island		Ingen data	Findes på uddannelsesniveau, men ikke institutionsniveau
Antal VIP	Danmark	2014	Antal årsværk: VIP + DVIP	Institution + hovedområde
	Sverige	2011	Antal helårspersoner: Forskere + undervisere	Institution og forskningsemne
	Norge	2014	Årsværk af undervisere og forskere	Institutniveau
	Finland	2014	Universiteternes undervisnings- og forsknings personale Antal Årsværk	institution og forskningsemne.
	Island		Ingen data	Ingen data

Variabel	Land	År	Definition	Mest detaljeret kategoriseringsniveau
Budget	Danmark	2014	Omkostninger i 2014 (mio. DKK, løbende priser)	Institutions og hovedområde
	Sverige	2013 ¹³	Driftsomkostninger for forskning og uddannelse mkr. I løbende priser, efter forskningsemne	Institution og forskningsemne
	Norge	2014	Bidrag- og oppdragsaktivitet udenom tilskudd fra NFR, RFF og EU rammeprogram for forskning	Institutionsniveau
	Finland	2014	Ekstern samlet finansiering	Institution og forskningsemne
	Island	Ukendt	Statsligt tilskud til institution	Institution

Landeoversigt

Danmark

I perioden fra 2014 og frem til i dag er der i Danmark til kommet endnu en parameter som kan tænkes at påvirke basis tallene for særligt optag til de mindre uddannelser i Danmark. Fra 2015 og frem mod 2018 gennemføres en dimensionering af enkelte uddannelser som kan vise sig at have betydning for hvilke fag/uddannelser der kan kategoriseres som udsatte.

¹³ Næste opdatering af finansieringsstatistikken er i oktober 2016, vi vil således kunne nå at få de nyeste tal med i den endelige rapport.

Tabel 3: Nøgletals variable Danmark

Variable	Noter
Optag	Opgjort på institution, campus, præcis uddannelse og niveau, 2010–2014. Parameter: Antal studerende
Frafald	Frafaldsprocent på institution, campus, præcis uddannelse og niveau, 2010–2014
Gennemførelstid	Overskridelse af normeret studietid i måneder på institution, campus, præcis uddannelse og niveau, 2010–2014
Gennemførelse	Antal dimittender på institution, campus, præcis uddannelse og niveau, 2010–2014
Bestand	Vi har tal på bestand fra DST (2015), men de arbejder med bredere uddannelseskategorier
Antal VIP	Opgjort på institution og hovedområde (Fx humaniora). Paramter: Antal årsværk (2014)
Budget	Opgjort på institution og hovedområde (fx humaniora). Paramter: Omkostninger i 2014 (mio. DKK, løbende priser)

Sverige

Universitetskanslerämbetet (uka.se) arbejder med forskellige kategoriseringer af uddannelserne, alt efter hvilket år der hentes tal ned fra. Fra og med 2009 gælder kategoriseringen i "ämne", som er findelt i 180 ämnesgrupper, inden for registrerede studerende. Kategoriseringen bruges dog i tabellerne helt tilbage til efterår 2007. Kategoriseringen, der gælder fra og med 2009, er en revideret emne-kategorisering af den tidligere gældende. Statistikdatabasen er løbende i gang med at opdatere de gamle tabeller fra før 2009 til den nye klassificering.

Gennemførelsestallene er opdateret til at følge denne nye kategorisering i tabellerne til og med 2008. For årene 2007 og 2008 kan gennemførelse og bestand derfor kobles efter den nyeste *ämne*-kategorisering. Bestand for budgetåret 2008 beregnes i dette tilfælde som gennemsnittet af bestanden i hhv. efterårs- og forårssemestret 2008. I 2007 kom der en ny studie- og eksamensordning i Sverige, hvilket er grunden til, at statistikken skifter omkring år 2008. De nyere tal for gennemførelse følger SUN 2000-klassificeringen i *huvudområder*, som bestandtallene ikke følger i nogen af tabellerne. De nyeste tal for gennemførelse kan derfor ikke kobles på øvrige variable. Selv for studieåret 2008/2009 er det imidlertid kun de to variable gennemførelse og bestand, der kan kobles. Optagstallene følger specifik uddannelse og kan umiddelbart ikke kobles på nogen variable, uden det vil kræve en del manuel omkodning med de deraf følgende risici for fejlkodning.

Tabel 4: Nøgletals variable Sverige

Variable	Noter
Optag	Opgjort på institution, præcis uddannelse og delvist niveau. Ikke-humanistiske uddannelser er manuelt kodet fra parameter: Antal optagne studerende
Frafald	Ingen data – dog estimeret ud fra gennemførelse
Gennemførelsestid	Ingen data
Gennemførelse	Antal gradseksaminer efter niveau og "huvudområde" for 2014/2015 (læsår) / Antal gradseksaminer efter niveau og "ämne" for 2008 (budgetår)
Bestand	Registrerede studerende efter termin og "ämne" 2007–2015, Det sidste år der kan kobles med andre variable er 2008, da man herefter anvender en kategorisering der er baseret på områder og ikke emne
Antal VIP	Opgjort på institution og forskningsemne (fx "Romanska språk"). Paramter: Antal helårspersoner (årsværk) Forskere/undervisere (2011)
Budget	Opgjort på institution og forskningsemne (Dog ikke præcis de samme kategorier som ovenfor – en manuel konvertering, vil gøre det muligt at koble direkte til Antal VIP) Parameter: Driftkostnader för FoU inom högskolesektorn, mnkr i löpande priser efter forskningsämne, lärosäte, finansieringskälla och vartannat år (2013)

Norge

Budgettallene for Norge er opgjort som bidrag og opdragsaktiviteter fratrukket forskningsmidler fra NFR, RFF og EU rammeprogrammerne.

Tabel 5: Nøgletals variable Norge

Variable	Noter
Optag	Opgjort på institution, præcis uddannelse under "Humanistiske og estetiske fag" og niveau, Efterår 2014. Parameter: Antal optagne studerende
Frafald	Ingen data – dog estimeret ud fra gennemførelse
Gennemførelsestid	Ingen data
Gennemførelse	Antal dimittender opgjort på institution og præcis uddannelse, 2014 (efterår + forår). Niveau kan udledes ved sammenkobling med optagstallene
Bestand	Registrerede studerende opgjort på institution, præcis uddannelse og niveau, Efterår 2014
Antal VIP	Opgjort på institut og institutniveau. Parameter: Årsværk af undervisere og forskere
Budget	Opgjort på institution og institutniveau. Parameter: Bidrag- og opdrags aktiviteter fratrukket tilskud fra NFR, RFF og EU rammeprogram for forskning → her er ganget ud pr VIP'er

Finland

Tabel 6: Nøgletals variable Finland

Variable	Noter
Optag	Opgjort på institution, præcis uddannelse og niveau under Arts & Humanities, 2014. Parameter: Nye studenter
Frafald	Der findes data, men det er logisk inkonsistent, og meget hullet
Gennemførelstid	Ingen data
Gennemførelse	Antal eksaminer opgjort på institution, niveau og præcis uddannelse under Arts & Humanities, 2014
Bestand	Registrerede studerende opgjort på institution, præcis uddannelse og niveau under Arts & Humanities, 2014
Antal VIP	Opgjort på institut og forskningsemne (fx "Kunst og design"). Parameter: Antal årsværk
Budget	Opgjort på institution og forskningsemne (fx "Kunst og design"). Parameter: Samlede udgifter

Island

Tabel 7: Nøgletals variable Island

Variable	Noter
Optag	Ingen data
Frafald	Findes ikke opgjort på uddannelses- eller institutionsniveau
Gennemførelstid	Ingen data
Gennemførelse	Findes kun på uddannelses-, ikke institutionsniveau
Bestand	Registrerede studerende opgjort på institution, ISCED97-uddannelseskategorier under Humanities & Arts og niveau, 2007–2013
Antal VIP	Ingen data
Budget	Opgjort på institution. Parameter: Statsligt tilskud til institution

Grønland

Grønland har kun det ene universitet Ilisimatusarfik, som udbyder to humanistiske uddannelser: teologi og sprog, litteratur & medier. Teologi findes ikke på kandidatniveau.

Tabel 8: Nøgletals variable Grønland

Variable	Noter
Optag	Påbegyndte uddannelsesforløb opgjort på institution, ISCED11-uddannelseskategorier (specifik uddannelse kan udledes) under Kunst og Humaniora og niveau, 2003–2015
Frafald	Afbrudte uddannelsesforløb opgjort på institution, ISCED11-uddannelseskategorier (specifik uddannelse kan udledes) under Kunst og Humaniora og niveau, 2003–2015
Gennemførelstid	Ingen data
Gennemførelse	Fuldførte uddannelsesforløb opgjort på institution, ISCED11-uddannelseskategorier (specifik uddannelse kan udledes) under Kunst og Humaniora og niveau, 2003–2015
Bestand	Aktive studerende opgjort på institution, ISCED11-uddannelseskategorier (specifik uddannelse kan udledes) under Kunst og Humaniora og niveau, 2003–2015
Antal VIP	Ingen data
Budget	Ingen data

Færøerne

Færøernes Universitet, det eneste universitet på Færøerne, udbyder ét humanistisk fag: Faroese Language and Literature.

Tabel 9: Nøgletals variable Færøerne

Variable	Noter
Optag	Ingen data
Frafald	Ingen data
Gennemførelstid	Ingen data
Gennemførelse	Ingen data
Bestand	Registrerede studerende opgjort på institution, præcis uddannelse og niveau, studieårene 1998/99-2010/11. Parameter: Registrerede studerende opgjort 1. februar for årene 1998/99-2005/06 og 2009/10, 1. oktober for årene 2006/07-2008/09 og 2010/11
Antal VIP	Ingen data
Budget	Opgjort på institutniveau og centre. Parameter: Budget

Åland

Högskolan på Åland – Åland University of Applied Sciences, det eneste universitet på Åland, udbyder umiddelbart ikke nogen humanistiske uddannelser. De udbyder gennem Åbent Universitet humanistiske kurser, såsom filosofi og tysk, i samarbejde med Åbo Akademi, men ingen hele, humanistiske uddannelsesforløb. Åland er af denne grund ikke relevant i kortlægningen af små, humanistiske fagområder i Norden.

Nordisk Ministerråd
Ved Stranden 18
DK-1061 Copenhagen K
www.norden.org

Højere uddannelse i Norden

De nordiske lande deler fælles nordiske værdier og kultur inden for uddannelsesområdet, ligesom vi møder en række fælles udfordringer som gør sig gældende inden for udsatte fag på tværs af de nordiske lande. Sammen ønsker lande at skabe bæredygtige uddannelsesmiljøer af høj kvalitet. Derfor er det fordelagtigt at samle sig om at styrke nordisk kompetence samt konkurrenceevne og skabe nordisk merværdi gennem samarbejde inden for udsatte akademiske fagområder.

Med denne baggrund er formålet med undersøgelsen at kortlægge eksisterende udsatte fagområder og undersøge mulighederne for øget samarbejde, arbejdsdeling eller koncentration (SAK) inden for de akademiske humanistiske uddannelser i de nordiske lande. I rapporten præsenteres forslag til, hvordan SAK kan være med til at sikre bæredygtige uddannelser af høj kvalitet i fremtiden på tværs af Norden.